

ΠΑΝΔΘΗΝΑΙΔ

ΕΤΟΣ Ι' 31 ΙΑ.
ΝΟΥΑΡΙΟΥ 1910

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΩΔΗ ΑΣΜΑΤΑ ΕΚ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ

Οι κώδικες οι περιέχοντες καθ' όλου ἥτις καὶ ἐν μέρει καθαρῶς νεοελληνικὰ δημώδη ἄσματα, ἔξεπίτηδες καὶ συστηματικῶς γεγραμένα ἐν αὐτοῖς, εἶναι ἀλητῆδως σπανιώτατοι καὶ ὀλιγοστοὶ τινες. Ἀλλ' ἐν παρόδῳ, ἐν τοῖς καλούμενοις παραφύλλοις, ὃς παραπληρώματα ἥτις δοκίμια κονδυλίον, συνηθέστατα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς χειρογράφοις στίχοι ἥτις καὶ ὀλόκληρα καθαρῶς δημώδη ἄσματα. Τοιαῦτα ηντύχησα νὰ εὑρὼ ίκανὰ κατὰ τὰς παλαιογραφικὰς μου ἐρεύνας μεθ' ἥδονης πάντοτε καὶ ἐπιμελείας ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῶν, καθ' ὅσον ἡ ἐκ παλαιῶν ὀπωσδήποτε κωδίκων ἔκδοσις τούτων δύναται νάποβῇ παντοῖως διδακτική. Οὕτω λόγου χάριν καὶ περὶ τῆς παλαιότητος, γενέσεως καὶ διαδόσεως τῶν καθ' όλου προϊόντων τῆς δημώδους ήμιδην Μούσης νὰ συμπεριάνωμεν καὶ τὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἔξελιξιν αὐτῶν νὰ παρακολουθήσωμεν δεόντως δυνάμεθα, δρμάμενοι ἐκ τῶν ἐν τοῖς παλαιοῖς χειρογράφοις διατυπώσεων τούτων.

Προβαίνων δ' ἐνταῦθα εἰς τὴν κατ' ἐκλογὴν ἔκδοσιν δημωδῶν ἄσμάτων, ἀτινα ἔξεγραφα ἐκ χειρογράφων κωδίκων, δηλῶ διτι ἐπιχειρῶ μὲν νάποκαταστήσω ταῦτα, ἀλλὰ πάντοτε μετεχειρίσθην ὡς πρὸς τοῦτο ἐπιφύλαξιν περισσῆν, μὴ θελήσας νάπομακρυνθῶ καὶ πόρω τῆς ἐν τοῖς χειρογράφοις μορφῆς. Τῶν δὲ κακῶν γραφῶν τῶν κωδίκων ἐσημείωσα ἐν ὑποσελιδοῖς ὑπομνήμασιν ἐκείνας μόνον, δισαι τυχὸν δύνανται νὰ ἔχωσι σημασίαν τινὰ καὶ δὴ ἀφορῶσιν εἰς τὴν φωνητικήν, καθ' ἥν δῆλον διτι μέθοδον καθιέρωσε διὰ τὴν ἔκδοσιν δημωδῶν ἐλληνικῶν κειμένων δι μακαρίτης John Schmitt.¹ Καὶ εἰς μὲν παρενθέσεις () περιέλεισα τὰ ἐν τοῖς χειρογράφοις συντετημένα, εἰς ἀγκύλας ἀμβλύγωνιούς ( ) τὰ ἐν τοῖς χειρογράφοις διβελιστέα καὶ εἰς ἀγκύλας δρηγωνίους [ ] γράμματα ἥτις καὶ λέξεις προσθετέας εἰς τὰ ἐν χειρογράφοις κείμενα. Επίσης δι' ἀπλῶν κανέτων γράμμῶν | ἔχωρισα τοὺς στίχους τῶν χειρογράφων, καὶ διὰ διπλῶν || τὰ φύλλα τούτων· αἱ δὲ συνεχεῖς στιγμαὶ δηλοῦσι τὰ ἐκ τῶν χειρογράφων ἐλλείποντα.

1

[Ἡ πακὴ μάννα]

φ. 32^α

|| Ἀντρόνικος ἔκινησε νὰ πάῃ στὸ ταξίδιν
κι ἄφηκεν τὸν ὑγιόκα του ποὺ γράμματα μαθαίνει.
Κι [δ] δάσκαλος | τὸν ἔπειψε νὰ πάῃ νὰ γιοματίσῃ
καὶ κηῦρεν τὴ | μαννίτζα του διόπου παῖζει μὲν τοὺς πάντες.

Στιχ. 1 κ. [=κώδικ] Ξα : εκ. ὀντρονικὸς ἔκινυσσεν α <ν> . . . τάξιδιν τοῦ — 2 Τὸ ἐν ἀρχῇ κι συντομογραφικῶς :
S' (Οὕτω καθ' όλου τὸ ἄσμα γράφεται ἐν τῷ κ. δι σύνδεσμος καὶ ἥ κι) — τᾶς εἰς γράμ. τ. — 4 κ. : τὴ | μανα τοῦ

¹ John Schmitt *Über phonetische und graphische Ercheinungen im vulgärgriechischen.* Ἐν Λειψίᾳ 1898 — Πρβλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, *The Chronicle of Morea.* Ἐν Λονδίνῳ — 1904 σ. XXIV — Πρβλ. τὰ παραπληρηθέντα ὑπὸ Crumbacher, *Ein vulgärgriechischer Weiberspiegel.* Ἐν Μονάχῳ 1905, σ. 367 κ. ε. (πρβλ. καὶ ἐν Berliner philologische Wochenschrift, τομ. XXIV, 1905, σ. 76-77).

- φ. 31^β — « Καλά ναι αὐτά, || μαννίτζα μου, ποὺ κάμεις μὲν τοὺς πάντες
μόνε νάξερθη | ἀφέντης μου νὰ τοῦ τὰ μολογήσω.» 5
Αὐτὴ ἡ ἴσκυλα ἡ ἄνομη | . . . . .
μὲ τὰ καρύδια τὸν πλανᾶ καὶ μὲ τὰ λεφτοκάρια·
[μέσον] στὸ κελλάρι τὸν ἔβαλε, σὰν πρόβατο τὸν σφάξει. 10
["Ε]βγαλε τὸ συκώτι του στὸ μάγερα τὸ πέβει.
— « Μαγέρεψέ μου, μάγερα, πό γα λάφι συκώτι.»
Μόνε | νά τος κι Ἀντρόνικος στὴν πόρτα καβαλλάρη[σ].
κι ἀπὸ μακρεά | χαιρέτησε | . . . . .
— « Καλῶς ηὔρα τὴν Ἀρετὴ καὶ μὲ τὸ[ν] Κωσταντῖνο.» 15
— « Καλῶς ἡρθες, | ἀφέντη μου | . . . . .
δι Κωνσταντῆς δὲν εἶναι δῶ, στὸ δάσκαλον ὑπάει.»
Τὸ μαῦρο το[ν] ἐκένγιτησε, στὸ δάσκαλον ὑπάει.
καὶ | πῆγε καὶ χαιρέτησε. . . . .
— « Καλῶς ηὔρα | τὸ δάσκαλο[ν] καὶ μὲ τὸ[ν] Κωσταντῖνο.» 20
— « Καλῶς ἡρθες, Ἀντρόνικε | . . . . .
δι Κωσταντῆς | δὲν εἶναι δῶ . . . . .
στὴ μάννα] του ἐδιάβηκε νὰ | πάγι νὰ | γιοματίσῃ.»
φ. 31^β — « Καὶ πέξευσε νάφεντη μου ὅσο νάθρη κι [δό] Κωσταντῆς 25
μὲ τὰ | παιδιὰ ἐδιάβηκεν διὰ νὰ περιδιαβάσῃ.»
Καὶ [σ]τὸ θρονὶ τὸν ἔβαλε καὶ τάβλα φέρνει ὁμπρός του|
καὶ φερεν [τότες;] τὸ ταψί μ' τοῦ γυιοῦ του τὸ συκώτι.
— « Φάε, ἀφέντη μου, καλὸ ἀλαφί[νο] συκώτι.»
φ. 30^β — Καὶ τὸ συκώτι ἐλάλησεν ἀπὸ τὸ ἀργυρό δικαίωσις.
— « Μὴ φᾶς, ἀφέντη μου, | [μὴ φᾶς] καὶ φᾶς καὶ μαγαρίσεις
· · · · · ἀφ τοῦ γυιοῦ σου τὸ συκώτι.» 30
Κ' ἔσυρε τὸ σπαθ[άκ]ι | του κι ἀποκεφάλισε τη.

Ἐξέγραψα τὸ κείμενον ἐκ τοῦ ὑπὸ ἀριθ. B 356 κώδικος τῆς Μονῆς τῆς Μεταμορφώσεως τῶν Μετεώρων, ἐν ὧ τοῦτο ἔχει γραφῆ καταλογάδην ἐν ταῖς κάτω φάις τῶν φ. 32α - 30β, καθ' ἥν τάξιν δηλοῦται. Καὶ δὲ μὲν κῶδιξ ἀνάγεται ἀσφαλῶς εἰς τὸν XVI αἰῶνα, ἡ δὲ χεὶρ ἡ γράφασα τὸ ποίημα εἶναι τοῦ XVI - XVII αἰῶνος. Τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικος εἶναι οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαρβίδ καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν θρόνων καὶ ὡς ἐλέγχεται ἐκ τινῶν ἐγγεγραμμένων σημειωμάτων ἐχρησίμους ποτὲ ἀποθησαύρισιν, ἀλλ' ὡς δοκίμιον κονδυλίουν βαναύσουν τινὸς καὶ ἀμαθοῦς. Tale quale ἔκδοσιν τοῦ κειμένου, ὡς φέρεται ἐν τῷ κώδικι, θέλω παράσχει ἐν τῷ ἐκτυπουμένῳ ἥδη καταλόγῳ μου τῶν χειρογράφων κωδίκων τῶν Μετεώρων. Ἐκ τῆς ζώσης φωνῆς ἵκαναι παραλλαγὴ τοῦ ἀντέρεον ποιήματος ἐξεδόθησαν, καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ N. Tomaseo¹, ὑπὸ ἀνωνύμου τινὸς ἐν τῷ Περιοδικῷ «Παράρρη²» (αὗται ἀνεδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Passow³), Γεωργίου Ζηκίδου⁴, Ἀρωνόμου⁵,

Στιχ. 5 κ.: αἴτα || μαριέτα - 6 κ.: μονεμαδενερθη - 7 κ.: αιτη - 8 κ.: πλαραοί - 10 κ.: βδαλε. (Μή πως γραπτόν διαγεγραμμένον καὶ πως ἀμφιβόλον - αλληρη - 12 κ.: μα ρεα - 14 κ.: καλο συβρα. - 15 κ.: μοῦ - 17 κ.: μαρθο το ("Εγράψα κατὰ τὸ πιθανότερον ἵσως ἡδύνατο τις νὰ προτείνη γραφήν: το[ν]) - 19 κ.: καλο συβρα] - 20 κ.: καλοσινθες - 22 κ.: εη ματον - 23 κ.: ναφέντι (νάφεντη ἐγράψα, διπερ λητέον κατα παρήγησην: μοῦ σον ναθρί - 25 κ.: ερβαλε S' καζτέ - 26 κ.: τον γιον - 28 κ.: συκοτο... απο - 29 Τὸ μὴ δίς τὸ δευτέρον διαγεγραμμένον - 31 κ.: σπαθη.

¹ N. Tomaseo, *Canti popolari Corsi, Ilirici, Greci Toscani*. Τόμ. III. Ἐν Βενετίᾳ 1842, σ. 353.
² Τόμ. E' (1854 - 5) σ. 24, ἀριθ. 29.

³ Arn. Passow, *Τραγούδια Ρωμαϊκα. Popularia carmina Graecie recentioris*. Ἐν Λειψίᾳ 1860, σ. 343 κ. ε. ἀριθ. CDLXII καὶ σ. 345 κ. ε. ἀριθ. CDLXIII.

⁴ Γ. Ζηκίδου, *Νεοελληνικά ἀνάλεκτα τῆς Ἡπείρου*. Ἐν Ζωγραφείω Αγῶνι. Τόμ. A'. Ἐν Κωνσταντινούπολει 1891, σελ. 62, κ. ε. ἀριθ. 12.

⁵ Ἡπειρωτικά δημοτικά ἀσματα, αὐτόθι σ. 79 κ. ε. ἀριθ. 38.

I. Χρ. Χασιώτον¹ (αἱ τρεῖς τελευταῖαι συνειλεγμέναι ἐν Ἡπείρῳ). Ἐτεροι δύο παραλλαγαὶ ἐξεδόθησαν ὑπὸ Δ. Χαβιαρᾶ². Ἐνδιαφέρουσα δὲ παραλλαγὴ ἐκ Καρυών τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὑπὸ Μ. Λουλουδοπούλου³ (ταύτης κατέχω παραλλάσσουσαν διασκευὴν ἐκ Καβακλῆ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, συλλεχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ιατροῦ κ. Χρ. Βαφιάδου). Τέλος παραλλαγὴν ἐκ τοῦ χωρίου Μπέρεκλα τῆς Φιγαλικῆς ἐξέδωκα ἐγώ⁴.

"Ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἡ ἐκ τοῦ χειρογράφου τῶν Μετεώρων παραλλαγὴ ἀναφέρει δινόματα τῶν κυρίων προσώπων τοῦ ἄσματος Ἀνδρονίκου, Ἀρετῆρ, Κωνσταντῖνος εἰτε Κωνσταντῆρ, (τοῦτο καὶ ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς), δινόματα συχνότατα ἐν τοῖς ἄσμασι τοῦ ἀκριτικοῦ καὶ ἀπελατικοῦ κύκλου.

Μεταξὺ τῶν στίχ. 22 καὶ 23 τῆς αὐτῆς παραλλαγῆς φαίνεται χάσμα. Οἱ ἐκπεσόντες στίχοι θάνατοφερον βεβαίως τὴν ἐκ τοῦ δασκάλου οἰκαδε ἐπιστροφὴν τοῦ πατρὸς Ἀνδρονίκου.

Δραματικότερον εἶναι τὸ τέλος τῆς Φιγαλικῆς μάλιστα παραλλαγῆς (καθ' ἥν ὁ πατὴρ καλεῖται Ἀγριόγιαννης):

K' ἐκίνησε Ἀγριόγιαννης στὸ δάσκαλο παγαίνει.

— « Δάσκαλε, ποῦναι δι Κωνσταντῆς, δι μικροΚωνσταντάκης; »

— « Τρεῖς ἡμεροῦλλες σήμερα ἐδὼ δὲν εἶν' φερμένο. »

K' ἐκίνησε Ἀγριόγιαννης στὸ σπίτι του παγαίνει.

Εὐθὺς τραπέζι βάλανε λίγο ψωμὶ νὰ φᾶνε.

πρῶτο μεζὲ ποὺ κάρφωσε κ' ἐπῆρε γιὰ νὰ φάῃ,

κιάμ' δι μεζὲς ἐφώναξε, κιάμ' δι μεζὲς τοῦ λέει:

— « Αν εἶσαι Τοῦρκος φάε με, Ρωμιὸς καὶ γνώρισέ με,

κι ἀν εἶσαι κι δι πατέρας μου σκύψε καὶ φίλησέ με. »

— « Γιαννοῦ, τί λέει δι μεζές, τί λέει τὸ συκώτι; »

Καὶ τὸ σπαθὶ του τραύης, τῆς πῆρε τὸ κεφάλι,

καὶ στᾶλογο τῇ φόρτωσε, στὸ μῆλο τὴν παγαίνει:

— « Άλεσε, μῆλο μ', ἀλεσε τῆς κούρμπας τὸ κεφάλι. »

Κι δι μυλωνᾶς τὴν ἀλεσε, τὴν ἔκαμεν ἀλεύρι,

καὶ στὸ ποτάμι τό ὁρξε, τό ὁρξε νὰ τὸ χάσῃ.⁵

2

[Τὰ ἐκατόλογα τῆς ἀγάπης]

φ. 155^β || Ἀφόντα πιάστην οὐρανὸς [καὶ θεμελιώθη δι κόσμος],
καὶ κτίστηκεν ἡ θάλασσα [τριγύρου ἀπὸ τὸν ὄμμον,]
τότε καὶ γῶ δι μικρούτζικος ἀγάπησα κοράσιο.

— Αγάπω την καὶ γάπανμε χρόνους δεκατεσσάρους:
κι ὄντα μιὰ ἡμέρα κυριακῆ, μιὰ πίσημη[ν] ἡμέρα,
καβαλλικεύω μάβρον μου, πάνω νὰ τὸν ποτίσω,
συναπαντῶ τὴν ἡγαπῶ στὴ βρύση ποὺ γεμόζει.

Στιχ. 1 Τὰ ἐν [ ] συμπεπληρωμένα κατὰ τὴν ἁρδιακήν παραλλαγὴν, περὶ ής κατωτέρω. — 2 Τὰ ἐν [ ] ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ ἄσματος, τῆς γεγραμμένης ἐν φ. 43^β τοῦ αὐτοῦ κώδικος. — 3 κ. μηροδεξικοσ (Ἐν φ. 43^β ἀντὶ τούτου κεῖται: λεήνδρ[τζευόδης] - 4 ταν κ[αι] - 5 κ.: κ[αι] ὀντὰ μία - 6 Ἐν τῷ κ. πρὸ τῆς λέξεως: μάβρον προτάσσεται διαγεγραμμένον: τὸν).

¹ Γ. Χρ. Χασιώτον, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἡπείρου δημοτικῶν ἀσμάτων. Ἐν Αθήναις 1866, σ. 132, κ. ε. ἀριθ. 1.

² Δημ. Χαβιαρᾶ, Συλλογὴ δημοτικῶν ἀσμάτων τῆς νήσου Καρπάθου. Ἐν τῷ Ζωγραφείω Αγῶνι. Τόμ. A'. σ. 281, ἀριθ. 6, κ. 281 ἀριθ. 7.

³ Μίλτ. Α. Λουλουδοπούλου, Ἀνέκδοτος συλλογὴ ἡθῶν, ἐθίμων . . . . τῶν Καρυών. Ἐν Βάρονη 1903, σ. 96.

⁴ Νικολ. Α. Βένη, Ἀρχαδικά γλωσσικά μνημεῖα - Δημάδης ἄσματα Φιγαλίας μεθ' ὑπομνημάτων. Ἐν τῷ 5'

⁵ Αὐτόθι, σ. 263, στιχ. 23 - 27 - (Παραθέτων τῶν τυπωτῶν ἀπόστασιμα ἀπήκλαξα αὐτὸν τῶν τυπωτῶν καταφρακῶν δεινῶν τὸ ἄσμα τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸ περὶ οὐδὲν ὁ λόγος δημοσιεύματος;

- « Παρέκει στάσου, κόρη μου,
μή[ν] κύψω καὶ φιλήσω σε | καὶ πᾶς ὀγκαστρωμένη
καὶ πᾶς παιδὶ τὴν μάννα σου κι ἄγγονι τὸν κυρῆ σου.
- « Πρέπει σε μικροῖδοξαρο νὰ περιπατῆς νὰ παιζῆς.»
- « Α δὲ πιστεύεις, κόρη μου, ὅτι θελῶ φιλήσει,
γιά πα στὸ | περιβόλι
νὰ ἰδῆς καὶ τές μικρὲς μηλὲς [νὰ ἰδῆς καὶ τές μεγάλες]
τὸ πῶς ἀνθοῦν [καὶ οἱ μικρὲς] ώσταν καὶ οἱ μεγάλες
δέχουνται | καὶ τὸν ἀνευμον ώσταν καὶ οἱ μεγάλες.»
- « Καὶ γὼ πιστεύω σε μικρό, ὅτι φιλήσει θέλεις,
γιὰ πέ με λόγια τὰ κατὸ πὸ λὲν γιὰ τὴν ἀγάπη.»
- « Ωχου, ποῦ ναύρω λόγια | τὰ κατὸ νὰ εἰπῶ γιὰ τὴν ἀγάπη.»
- « Ενας λόγος, τί λόγος εἶναι;
- « Ενα περιστέρι | ἀπέτοντα στοὺς οὐρανοὺς ἀπάνου
στὰ ἔωβεργά μου τὸ κρατῶ, δὲν ἔχω νὰ τὸ γκάμω.»
- Δύο λόγια, τί λόγια εἶναι;
— Δύο καρδιὲς ἐμάρανες,
τέσσαρα χεῖλια καίγονται | ὅσο νὰ φιληθοῦσιν,
- Τρία λόγια, τί εἶναι;
- Τρεῖς χρόνους καὶ ἀν μ' ἔβαλαν στὰ σύδερα γιὰ σένα
τρεῖς ὥρες δὲ μοδφάνη[σα]ν γιὰ τὴ γλυκή σου ἀγάπη.
- Τέσσαρα λόγια, τί εἶναι;
- Τέσσαρους πάλους ἐμπηξαν ἀπάνου ὃς τὴ[ν] καρδιά μου,
πέντε λόγια, | τί εἶναι;
- Πέντε φορὲς ἀραθυμῶ, κόρη μου, γιὰ τὰ σένα,
δυὸ [τὸ πουρὸν καὶ τὸ] βραδὺ καὶ τρεῖς τὸ μεσημέρι.
- « Εξι λόγια, τί εἶναι;
- « Εξι χρόνους [κι ἀν] ἔστεκα, στὴ θύρα σου γιὰ σένα,
τίποτες δὲν | ἐκέρδεσα μόνε καρδιὰ καμένη.
- « Εφτὰ λόγια, τί εἶναι;
- « Εφτὰ ἀρετὲς μὲ μάθαιναν νὰ μάθω τὰ κανάκια σου,
νὰ σὲ τὰ λέγω, κόρη | μου, καὶ σὺ νὰ καμαρώνῃς.
- « Οκτὼ λόγια, τί εἶναι;
- « Οκτὼ μαχαίρια ἀκόνισαν ἀπάνου σ' ἐν' ἀκόνι
καὶ στὴ[ν] καρδιά μου τάβαλαν νὰ μὲ διαβοῦν οἱ πόνοι.
- « Εννέα λόγια, τί εἶναι;
- « Νιὰ περιστέρες ἀπέτονταν τοὺς οὐρανοὺς ἀπάνου
καὶ μιὰ ἡταν χρυσοπέρουδη . . .
καὶ παρακάλεσα τὸν Θιὸν καὶ | ποῖσε με πετρίτην
χουνίσα καὶ τὴν ἔπηρα καὶ σ' περιβόλι σέβηκα,
καὶ ὁχ τὰ γλυκοφιλήματα ἀνθεῖ καὶ λουλουδιάζει.

Στιχ. 10 κ.: ή ἀγκόνη — 13 κ.: πᾶ 50 (;) . . . μηλλ(αις) ("Ἐγραφα: πᾶ, προτιμήσας τοῦτο ἑτέρας γραφῆς: /μ/ πᾶ,
ην ἥδυνατο νὰ προτείνῃ τις) — 18 κ.: ἀγάπητη — 19 κ.: Ωχ8, τὸ δεύτερον 8 διαγεγραμμένον — 20 Τὸ εἶναι
ην ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ καὶ πάντοτε ἐν τῷ κώδικι γράφεται συντομογραφιῶς — 22 κ.: ἔωβεργά μθ τὴ. . . να
τὴ — 24 κ.: δύο. . . ἐμάραν(ας) — 25 Οἱ ἀριθμοὶ τρία, τέσσαρα, κλ. διάψηφίων: Γ, Δ, κλ. — 30 κ.: δ. . . ἐμπηξ(αν) —
33 κ.: δ. . . κορὶ — 34 κ.: Γ τὸ — 37 κ.: τιπότ(αις) — 39 κ.: ζή ἀρε(ταῖς) . . . τὰ κανάκια σου — 45 κ.: θ'. . .
τὸ: ἀπέτονταν ἥδυνατο νὰ μεταγράψῃ τις: πέτονταν — 46 κ.: μία — 47 κ.: τ(ὸ)ν θ(εό)ν — 48 κ.: τ(ὴ)ρ ἐπίρα
. . . σέβηκα.

- Εἴκοσι λόγια, τί εἶναι;
- Μὰ τὰ εἴκοσί μου δάκτυλα ποῦ μ' ἔδωκαν | οἱ Πάντες,
ὅλα τὰ κατατέκισα δόσο νὰ σὲ φιλήσω.
- Τριάντα λόγια, τί εἶναι;
- Τριάντα μηλα μ' ἔπεψες σ' ἔνα χρυσὸ μαντήλι
καὶ διάλεξα [ποὺ διάλεξα] καὶ τὸ δικό σου εὔρηκα.
[Σαράντα λόγια, τί εἶναι;]
- φ. 24β || — Σαρά[γ]τα μηλα μ' ἔπεψες σ' ἔνα χρυσὸ μα[γ]τήλι
καὶ διάλεξα ποὺ διάλεξα καὶ τὸ δικό σου εὔρηκα.
— Πενήντα λόγια, τί εἶναι;
- Πενη[ν]τα ταεβεργὸ κουβλὶ [μέσ' στὴν αὐλὴ μου] εῖχα,
καὶ σκανταλίστην τὸ κουβλὶ καὶ | πάει με τάηδονάκι.
- Εξήντα λόγια, [τί εἶναι;]
- Εξήντα ὁργὲς κι ἀν ἐσκαψα τὴν γῆν | τὴν στεριωμένη,
νὰ κρύψω τὴν ἀγάπη μας, καὶ πῶς ἐφανερώθη.
- Εβδομῆντα λόγια, τί εἶναι;]
- Εβδομηντάβεργο κουβλάκιν εῖχα χρυσὸ στὸ περιβολάκι,
τὸν ἵσκιο του νὰ κοιμηθῆς | τὸν ὑπνὸ νὰ χορτάσῃς.
- Ενενήντα [λόγια, τί εἶναι;]
- Μὰ τοὺς ἐνενή[ν]τα πειραγμοὺς ὀπόπαθα | γιὰ σένα,
νὰ ἥλεγές [με;], κόρη μου, τώρα νὰ μὴν τὰ πάθης.
- Έκατὸ λόγια, [τί εἶναι;]
- Έκατὸ μύλοι κι ἀν ἀλεθαν πάνου τὴν κεφαλήν μου,
πάλι ἡ γλῶσσα μου λαλεῖ ἐγώ κόρη ἀγαπῶ σε.»

Ἐξεγράφη τὸ λίαν ἐνδιαφέρον τοῦτο ὄσμα ἐκ πολυμιγοῦς κώδικος τῆς Μονῆς Μεταμορφώσεως τῶν Μετεώρων, ὑπ' ἀριθ. B. 19, τοῦ XVI αἰῶνος. Τὰ φ. τούτου 155β, 155α καὶ 24β εἶχον παραμείνει ἀπλήρωτα καὶ ἐν τούτοις ἐγραφῇ καταλογάδην τὸ ὄσμα — καθ' ἦν ταξιν σημειοῦται ἀνωτέρω — κατὰ τὸν XVI - XVII αἰῶνα ὑπὸ τῆς αὐτῆς πιθανῶς χειρός, ὑφ' ἧς ἐγράφησαν καὶ τινὰ τροπάρια ἐν φ. 167 τοῦ αὐτοῦ κώδικος. Ἐγράφη δὲ τὸ ὄσμα οὐχὶ ἐν παρόδῳ ἐν τῷ κώδικι, ἀλλὰ προφανῶς ἀπὸ σκοποῦ, πρὸς ἀποθησαύρισιν. Ἐν φ. 43β ἀπαντῶσι (ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς γεγραμμένοι) καὶ τινες στίχοι ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ ὄσματος, κατὰ πιοτὸν ἀντίγραφον, ὡς ἔξης ἔχοντες:

† ἀφόντε πιᾶστην οὐρανός κ[αὶ] πτίστικεν ἡ θάλα[ca]
τριγίόδ ἀπὸ τὸν ἄμ̄ν
τὸτε κ[αὶ] γὼ ὁ λεήνθ[τ]ζεικός ἀγάπτικα κοράσιο

Πιστὸν ἐκ τοῦ κώδικος κατὰ πάντα ἀντίγραφον τοῦ ὅλου ὄσματος περιελήφθη ἐν τῷ ἐκδιδούμενῷ καταλόγῳ μου τῶν χειρογράφων Μετεώρων.

Ἐκ τῶν διαφόρων παραλλαγῶν τοῦ ὄσματος, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ἐκ τῆς ζώσης, ὑπέροχος διὰ τὰς ποιητικὰς καλλονὰς καὶ τὴν ἀριτότητα — ὀληθῆς ἀδάμας τῆς νεοελληνικῆς δημάδους ἥμῶν ποιήσεως — εἶναι ἡ Ροδιακὴ παραλλαγὴ δημοσιεύθησα ἐν τοῖς Παναθηναϊοῖς 1 ὑπὸ τοῦ κ. Παύλου Γρεντοῦ. Ἀξιόλογος ἐπίσης εἶναι ἡ Κυπριακὴ 2 παραλλαγὴ καὶ ἡ Ἀθηναϊκὴ 3. Ή ἐκ

Στιχ. 55 Τὰ ἐν [] συνεπληρώθησαν κατὰ τὸν στιχ. 58 — 57 κ.: Σαράτα . . . ματίλι (ἴσως καὶ ἀνωτέρῳ οὕτῳ ἥδυντο τις νὰ γράψῃ) — 60 κ.: πενή[ν]ταεβεργὸ κθβλάκη (ἀνωτέρῳ συνεπληρώσα κατά τι δημάδες Ἀρκαδικὸν ὄσμα τῆς ζώσης γλώσσης) ἥδυνάμεθα ἀνωτέρῳ νὰ γράψωμεν κατὰ τὸν στιχ. 66: κουβλάκιν εῖχα [χρυσὸ στὸ περιβολάκι] — 66 κ.: τορέογον — 67 κ.: ησοκο τρ' (τὸ τ διεσθευσμένον) . . . τὸ ημνο — 68 κ. ή — 69 κ. ἐνενήτα, ὅπερ ἥδυντο νὰ μεταγραφῇ εἰς: νενή[ν]τα — 72 κ.: σ' ἀν . . . ἀπάρ τὴν γκεφαλῆν μθ.

¹ Τομ. ΙΘ' (1909 - 1910) σ. 144 - 147.

² Α. Σακελλαρίου, Τὰ Κυπριακά: Τόμ. Β. Ἐν Ἀθηναϊας 1891, σ. 38.

³ Δημ. Γρ. Καμπτούρογλου. Ιστορία τῶν Ἀθηναϊων. Τονοκορατία. Τόμ. Α'. Ἐν Ἀθηναϊας 1889, σ. 302 κ. ἔ.

τοῦ κώδικος τῶν Μετεώρων παραλλαγὴ εἶναι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐλλειπῆς μεταξὺ τῶν στίχων 68 καὶ 69. Ἐν στίχοις δὲ 8 καὶ 17 τὸ ὄημα φιλῶ φαίνεται ἔχον τὴν ἐξαιρετικὴν ἐκείνην σημασίαν περὶ ἣς ἐπραγματεύθη ἀλλαχοῦ¹.

3—13

[Δίστιχα τῆς ἀγάπης]

Ἄμοιρος ποὺ γεννήθηκα καὶ ἀροῖζικος ὅπού μαι
σε τόπον ποὺ δὲν βρίσκομαι ἐμένα μελετοῦνε.

Ἡ Μοῖρα μου μὲ μοίρανεν ἐσένα νάγαπήσω
καὶ τώρα ποὺ σὲ ἀγάπησα πῶς νὰ σὲ λησμονήσω.

Τὰ σύννεφα περιπατοῦν καὶ ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ ὁ πόνος πούχω στὴν καρδιὰ ποτέ του δὲν σαλεύει.

Οἱ πόνοι μου νὰ σοῦ βαλθοῦν νὰ κάμῃ ὁ Θιός, κερά μου,²
νᾶβλεπα ἀν ἑταῖάντιζες, φῶς μου, παρηγοριά μου.

Οἱ πόνοι καὶ τὰ δάκρυα μου, ἀν ἥθελαν κινήσει
μεγάλον ποταμό³ ἔκαμναν καὶ μιὰ κατάκρυα βρύση.

Ἄγάπην εἶχα, χάσα την καὶ δὲν πορῶ τὴν εὔρω,
ρωτῶ καὶ ποῦ νὰ γίνηκεν καὶ δὲν πορῶ νὰ ξεύρω.

Δὲν θέλω ἐγὼ νὰ γρουιηθῶ, μάτια μ', πῶς ἀγαπάω
κρυφά μὲ τὴν ταπείνωσην τοὺς πόνους ἀπερνάω.

Ἄγγελος νὰ μοῦ τῷλεγεν δὲν τοῦθελα πιστέψει
νάφήκης τὴν ἀγάπη μας καὶ νὰ μὲ κάμῃ ἔτζι.

Τί νὰ τῆς πῶ τῆς Μοίρας μου ὅποὺ σὲ συνκολλήθη
κ⁴ ἔκαμε τὴν καρδίτια μου στὰ πάθη σου | καὶ ψῆθη.

Τί νὰ τῆς πῶ τῆς Μοίρας μου | ποὺ μ' ἔρριξε σὲ σένα
καὶ δὲν μ' ἀφῆκε⁵ | νὰ καρδ τὴν πικραμένη⁶ γέννα.

Μωρὴ μικρή, | μικρούτζικη, σὰν πλένεις στὴν πλακίτζα
νὰ σὲ εἶχα⁷, νὰ σὲ ἀγκάλιαζα, νὰ φώναζες «μαννίτζα».

Τὰ δίστιχα 3-12 ἀπαντῶσι — γεγραμμένα κατὰ τὸν XVII-XVIII αἰῶνα — ἐν παραφύλλῳ
ὅπερ ἔχει ἐπικολληθῆ ἐπὶ τῆς πινακίδος τῆς σταχώσεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. B [3]29 κώδικος τῆς Μονῆς
Μεταμορφώσεως τῶν Μετεώρων.

Τὸ δὲ δίστιχον 13 κεῖται — γεγραμμένον κατὰ τὸν XVI-XVII αἰῶνα — ἐν φ. 24⁸ τοῦ προ-
μημονεύθεντος κώδικος B 19 τῆς αὐτῆς μονῆς Μετεώρων.

[Συνέχεια]

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ

¹ Νικολ. Α. Βέη, Ἀρκαδικὰ γλωσσικὰ μημεῖα — Δημόδη ζοματα Φιγαλίας. Ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 271.

² κ.: Θ(ε)ος κέραμον — ³ κ.: ποταμὸν — ⁴ κ(αὶ) — ⁵ κ.: δεν με αφήκε — ⁶ κ.: πικράμενη — ⁷ κ. να σὲ ηχα.

Ο ΕΡΧΟΜΟΣ

ὁ δόποιος εἶχε πάει ἐκεῖ φεύγοντας τὴν καταδίωξι τῆς δικαιοσύνης. Δίκαια ἡ ἀδικα, ὁ Σάρπας δὲν ἄφινε νὰ μιλοῦνε. Γι' αὐτὸν ἦταν ἡ καταδίωξι ἀδικη.

Ἐνα βῆμα ἐλαφρὸ δάκουσε. Νόμισε δτι θὰ ἐρχόταν σ' αὐτόν, ἀλλ' αὐτὸ γύρισε πίσω.

Ἀνοιξε τὴν πόρτα καὶ βγῆκε στὸν διάδρομο. Πέρα απὸ μία ἀνοιχτὴ πόρτα, εἶδε τὴ μάνα τον μὲ τὴ φούστα τὴν ἀσπρη καὶ μ' ἔνα μανδύλι στὸ κεφάλι, νὰ ξεσκούζῃ. Αὐτὴ δὲν τὸν εἶδε. Προχώρησε στὴν τραπέζαρια.

Μέσα κεῖ ἦταν ἡ ἀδελφὴ του. Στεκόταν κοντὰ στὸ τραπέζι καὶ ἔκοψε μικρές, μικρές φεύτσες ψωμί. Ἡταν ἀνοιχτὰ τὰ παράθυρα καὶ στὸν ἀέρα γύριζε πλήθος σκόνη.

Τὴν καλημέρισε. Καὶ αὐτὴ τὸν χαιρέτησε μὲ χαμόγελο. Στάθηκε κοντὰ στὸ τραπέζι. Ἡ ἀδελφὴ του ξακολουθοῦσε τὴ δουλιά της. Οἱ μήνες πετοῦσαν ἔδω καὶ κεῖ μιὰ μαύρη μεγάλη πετοῦσα μαζὶ βουλίζοντας.

Ἐξαφνα ἀκουσε τὴ χονδρὴ φωνὴ τοῦ Μπίλα.

— Μά, τι θέλει πάλι αὐτός!

— Ποιός; ρώτησε ἡ ἀδελφὴ του.

— Νά, αὐτός! δ Μπίλας!

Κύταξε καλά, χωρὶς νὰ θέλῃ, στὸ πρόσωπο τὴν ἀδελφὴ του, καὶ τὸν φάνηκε σὰ θυμωμένη, πειραγμένη.

— Τί θέλει!... Γνωστὸς εἶνε!.. εἶνε πολύ, καλὸς φίλος! Απάντησε.

— Ναί: δὲ σοῦ λέω!... ἀλλὰ τὸ καλλίτερο ἥπανε νὰ μὴν ἔρχεται! Τώρα δητάρχει ἄνδρας μέσα στὸ σπίτι καὶ τὸν εὐχαριστοῦμε γιὰ δλα!

Τὰ εἶπε αὐτὰ περισσότερο γιὰ νὰ τὴν πειράξῃ, γιατὶ πίστευε καὶ τὸν φαινόταν νὰ ἐβλεπε συμπάθεια μεγάλη νὰ ἔχῃ αὐτὴ στὸν Μπίλα. Καὶ αἰσθάνθηκε μαζὶ κάτι νὰ ἀνοιγόταν ἐμπρός τους, ἔνα μεγάλο, μεγάλο κενὸν καὶ νὰ τοὺς χωρίζῃ.

— Μὰ πῶς; Τί νὰ τοῦ ποῦμε μὴν ἔρχεσαι; Καὶ δταν μᾶς ἀφίσε δ κὺρο πατεράκης μας ποιὸς ἔτρεξε;

Αὐτὸς θύμωσε.

— Πάψε! Αφήσε τὸν πατέρα μου ἐκεῖ ποὺ κοιμᾶται!...

Αὐτὴ δὲν μίλησε. Ο Σάρπας τὴν εἶδε νὰ γίνεται πιὸ κίτρινη.

Ἡ χονδρὴ φωνὴ πλησίαζε καὶ φάνηκε σὲ λίγο ἀπὸ τὸ παράθυρο, ἔξω στὴν αὐλή, δ Μπίλας μὲ τὰ χονδρά του μουστάκια στριμμένα στὸ κόκκινο πλατὺ πρόσωπο του. Φοροῦσε πάλι τὸ σταχτὶ σακκάκι καὶ τὸ ψάθινο μικρὸ καπέλλο μὲ τὴ θαλασσιὰ κορδέλλα.

Μιλοῦσε μὲ τὴ μάνα τοῦ Σάρπα. Μπήκαν μέσα. Μιὰ καλὴ μέρα ξερὴ ἀφίσαν τὰ χειλιά

Α π' ἐκεῖνα ποὺ ἐβλεπε τόσο μπερδεμένα, σκοτεινὰ στὸ νοῦ του, λίγα ἔμειναν ἔτσι. Ὁλα ἐκεκαθαρίζονταν. Τὰ λόγια τοῦ συγγενοῦς του, κείνου τοῦ ἀγαθοῦ τάχα ἀνθρωπάκου, ποὺ εἶχε ἔλθει δῆθεν νὰ τὸν δῆη, τοῦ εἶχαν ὅξει ἀρκετὸ φῶς μέσα στὴ μπερδεμένη κατάστασι τοῦ σπιτιοῦ του, καὶ τὴν εἶδε, εἶδε σὲ τί κακὸ δρόμο βρισκόταν.

Καὶ τὰ λόγια τοῦ συγγενῆ του, καθὼς ἐτοιμαζόταν ὁ Σάρπας νὰ ντυθῇ, περνοῦσαν ἀπὸ τὸ νοῦ του, καὶ ἐβλεπε σαντὰ καὶ τὸν συγγενῆ, ἡ τὶς σκέψεις του. Τοῦ εἶχε μιλήσει καὶ γιὰ ἐκδίκησες. Κείνη τὴ στιγμή, βυθισμένος στὴ λύπη του, δὲν ἔννόησε, ἢ τὸ ἄφησε ἀπαρατήρητο αὐτό, ἀλλὰ τώρα ποὺ τὸ θυμάται, θυμάται.

— Μὰ γιὰ τὶ μὲ πῆρε;

Ο Σάρπας ἀνοιξε τὸ παράθυρο καὶ μιὰ λουρίδα ἥλιου ξαπλώθηκε στὸ πάτωμα. Ἀκουσε ἔνα μαγγάνι νὰ σφυρίζῃ ὀνεβάζοντας τὸν κοινβᾶ ἀπὸ τὸ πηγάδι, ἔπειτα χύσιμο νεροῦ.

“Ολ’ ἡ ἡμέρα γελοῦσε. Τὰ πράσινα δένδρα τοῦ φάνηκαν σὰ νὰ χαμογελοῦσαν καθὼς περνοῦσαν ἀπὸ τὸ φύλλωμά τους, οἱ ἀκτίνες τοῦ ἥλιουν τὰ σπίτια, οἱ καπνοδόχοι ποὺ ἔστελναν τὸν καπνό τους στὸν καταγάλανο οὐρανό, ὁ μέγας ἥλιος.

— Τί νὰ κάμω ἔγω; ; ρώτησε καὶ αὐτὸς τὸν έαυτό του. Αὐτὴ ἡ ἐρώτηση τὸν ἐβασάνισε δλη τὴ γύρτα.

Ο χονδρὸς πάλι θὰ παρουσιάζοταν, ἡ μάνα του πάλι θὰ ἔκανε κενὰ τὰ υποπτα κινήματα, ἡ ἀδελφὴ του...

Μία ύποψία πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ του καὶ τὸν ἔκανε νὰ ταραχθῇ.

— Κατάρα! εἶπε.

“Ολα ἡσαν δυνατά! Μποροῦσε νὰ τὰ ἔχῃ ὁ χονδρὸς καὶ μὲ τὴν κόρη! Γι' αὐτὸ δὲν τοῦ εἶπε δ συγγενῆς, δὲν τοῦ ἀνέφερε διόλου δ ἀγαπητὸς ἀνθρωπάκος, ποὺ ἔκλαιε τὸν χαμένο ἐξάδελφο του, τὸν πατέρα τοῦ Σάρπα, ἀλλ' ὅλα, ὅλα θὰ τᾶξερε.

— “Ολα δυνατά!

Ἐκύταξε στὴν αὐλή. Ἡ γρηά, ἡ δούλα τῆς μαμπῆς, ἔβγαζε νερὸ δ ἀπὸ τὸ πηγάδι, δ μαῦρος πετεινὸς ἔπινε νερὸ κοντά της ἀπὸ τὸ χυμένο νερὸ στὴ γῆ, καὶ τρεῖς δρυιθες πὸ πέρα ἐμάλλωναν ποιὰ νὰ τοιμῆση κάτι. Τὰ παράθυρα τῆς μαμπῆς ἦταν κατάλειστα. Ἐπίσης ἀπὸ τὸ σπίτι δὲν ἄκουσε κρότο. Τσως κοιμῶνταν ἀκόμα.

Μία ἀπογοήτευσι τὸν κατέλαβε. Αὐτό, ποὺ εἶχε ἀκούσει καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἐπρεπε νὰ κάνῃ, δποὺ σκοτεινό, ἀμορφο ἀκόμα ἔμεινε στὸ νοῦ του, τὰ αἰσθάνθηκε μὲ τὸν βαραίνον πολύ.

Ἐλέκε χρόνια στὰ ξένα μὲ τὸν πατέρα του,

τοῦ Μπίλα καὶ χωρὶς δόλο τίποτα, πῆγε καὶ ξαπλώθηκε στὸν καναπέ. Ή μάνα του, δύος τὴν εἶχε δῆ ντυμένη, μὲ τὰ ἀχτένιστα μαλλιά νὰ ξεφεύγουν ἀπ' τὸ μαντύλι τὸ μαῦρο, μὲ τὴν ἀσποτή λερή σχεδὸν φρύνεται ἔσυρε ἔνα κάθισμα καὶ κάθησε κοντά του.

"Αρχισαν νὰ λογαριάζουνε κάτι νοίκια ἐνὸς μικροῦ δωματίου. Αὐτός, ποὺ καθόταν σ' αὐτό, ἔδινε λίγο-λίγο τὸ νοίκι, καί...

"Η ἀδελφή του ἔπαιψε νὰ κόβῃ φετίσες τὸ ψωμὶ καὶ πέρονοντας ἀπὸ κάτω ἔνα κοφινάκι, τὸ ἀδειασε στὸ τραπέζι, καὶ ἔνας σωρὸς μπάμιες τὸ πλημμύρισε.

"Ο Σάρπας στεκόταν δρθιος. Προσποιεῖτο διτὶ καθάριζε τὰ νύχια του. Εἶχε δῆ ἔναν καφέ σκεπασμένο μὲ μιὰ φέτα ψωμί, ἀλλὰ δὲν ἀπλωσε νὰ τὸν πάρῃ. Τοῦ φαινόταν μέσα κεῖ, μέσα στὸ σπίτι τῆς μάνας του, νὰ εἴνε ξένος, ἐνῷ δὲ Μπίλας, ποὺ καθόταν ξαπλωμένος, νὰ εἴνε σὰ στὸ δικό του σπίτι. Καὶ εἶδε, δὲ Σάρπας, διτὶ δὲν εἶχε τὴν τόλμη καὶ αὐτὸς νὰ ξαπλωθῇ δύος δὲ Μπίλας!

"Όλη ἡ ἀτιμία, σὰ νὰ ἔλαμψε, παρουσιάσθηκε καὶ τοῦ κέντησε τὸ θύμο. Τοῦ ἥλθε ἐπιθυμία νὰ πετάξῃ ἔξω τὸν χονδρὸ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴ δύναμι του, τὴ δύναμι τὴν δίκαια τοῦ προστάτη τοῦ ἀληθινοῦ στὸ σπίτι του. Ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνῃ αὐτὸ ἥθελε περισσότερο νὰ πιστεύῃ σὲ κεῖνο ποὺ πίστευε δι συγγενῆς του, καὶ ὅχι στὶς δικές του σκέψεις, ποὺ ἥταν σὰ νὰ εἴχαν φυιαχῆγη γιὰ νὰ καταστρέψουν τὶς τέτοιες ἀποφάσεις!

"Η ἀδελφή του καθάριζε τὶς μπάμιες, οἱ δυὸ μιλοῦσαν χωρὶς νὰ προσέχουν σ' αὐτόν, οἱ μύγες πετοῦσαν δῶ καὶ κεῖ καὶ ἡ μαύρη ξακολουθοῦσε νὰ βουτίζῃ, ἀφοῦ γιὰ λίγο εἶχε πάψει.

"Ἐξαφνα ἡ ἀδελφή του τοῦ εἶπε:

— Δὲν πίνεις τὸν καφέ σου; Κρύωσε!

Τὸν πῆρε, ἀφροῦ κάτι ψιθύρισε δικαιολογητικό, καὶ τὸν ἤπιε.

Σηκώθηκε ἔπειτα, καὶ πῆγε μέσα στὸ δωμάτιό του. Ἐζήτησε ἔνα μανδύλι στὸ παλήρῳ κιβώτιό του, ποὺ εἶχε φέρει μαζί του ἀπ' τὰ ξένα, καὶ χάιδεψε τὸ παλήρῳ ἐκεῖνο ἐπιπλῷ, τὸ φύλησε σὰν παλαιὸ γνώριμο καὶ σύντροφο. Πάει, τετέλεσται! δὲν ἥλθε στὴν μάνα του, ὅχι! Μέσα κεῖ ἄλλο ἀπ' τὸ μικρὸ ἐκεῖνο κιβώτιο δὲν ἔβλεπε φιλικό, δικό του!...

Σὲ λίγο τὸν φώναξαν. Εἶδε τὸν Σπηλιώτη. Γελαστὸς δὲ κοντὸς φύλος του στεκόταν στὴν αὐλὴ καὶ προσπαθοῦσε νὰ ξεμπερδέψῃ τὶς γρηγᾶς ἔνα πανί, ποὺ εἶχε γυρίσει βόλτες στὸ σχοινί.

— "Ελα, πάμε!"

Εἶχαν πῆ διτὶ θὰ διασκέδαζαν κάποιν καὶ αὐτὸς τὸ εἶχε λησμονήσει. Χάρηκε ποὺ εἶδε τὴ μοφὴ τοῦ κοντοῦ φύλου καὶ νόμισε διτὶ ὑπῆρχε καὶ ἀνθρωπὸς νὰ τὸν ἀγαπᾶ.

"Ἐφυγε μαζί του.

Λίγο πιὸ πέρα δύο ἄλλοι τοὺς περίμεναν. "Ἐνας βλογιοκομένος μὲ ξανθὸ μουστάκι καὶ μὲ λαιμοδέτη μαῦρο, μὲ τὶς ἀπορεὶς πλατειὲς νὰ κρέμωνται στὸ στῆθος του, καὶ ἔνας ἄλλος ξανθὸς μὲ ἀσπρισμένα μαλλιά, ἀδύνατος, κοντός, μὲ καφετὶδε ρεπούμπλικα παλῆ.

— Ποῦ πᾶμε; ωρτησε δὲ Σάρπας.

— Καμιὰ βόλτα καὶ ἔπειτα στὸ Φάληρο!...

"Ἔχουμε ἔνα μεζέ τρέλα!..."

"Ἔταν Κυριακή. Ο κόσμος, δὲ έργατικός, γύριζε στὸν δρόμον, στὰ κρασοπωλεῖα, στὰ καφενεῖα.

Πῆραν ἔνα δρόμο πλατύ.

Ο Σάρπας ἐθαύμαζε τὸ μάρμαρο, τὴ σπατάλη τοῦ μαρμάρου, ποὺ ἔβλεπε στὰ σπίτια. Οἱ φύλοι του κύτταζαν τὶς γυναικες καὶ μιλοῦσαν. Αὐτὸς μελαγχολοῦσε. Οἱ ἐνθυμήσεις ἔπεφταν σὰ μεγάλη βαρειὰ ὅμιλή καὶ τὸν σκέπασαν τὴ μικρή του χαρά. Η ζωὴ ἡ οἰκογενειακὴ ποὺ ἔβλεπε μέσα στὰ σπίτια τὰ παιδιά νὰ παῖζουν στοὺς κήπους, ἡ στὰ μπαλκόνια, τὸν μελαγχόλησαν, τοῦ ἔφεραν δινατὰ τὴν ἐνθύμησι τοῦ καταστρεμμένου σπιτιοῦ του. Καὶ ἡ σημερινὴ του θέσι πιὸ κακὴ φάνηκε ἐμπρός του.

Ο φύλος του ἔξαφνα τὸν ἐσπρωξε.

— Γιὰ κύττα κοριτσάκι!

Εἶδε καὶ αὐτὸς ἔνα κορίτσι μὲ στῆθος σὰν δριμός καρπὸς νὰ φουσκώῃ, ἔτοιμος γιὰ δάγκωμα, ξανθό, νὰ περνᾷ, κομψοντυμένο, μὲ κάλτοτες πορτοκαλιές.

Η κόρη κύτταξε αὐτὸν μόνο μὲ τὰ μάτια της, ποὺ εἴχαν τὸ ἵδιο, τὸ ἵδιο χρῶμα μὲ τὸν οὐρανὸ ποὺ ἥταν ἀπὸ πάνω τους καὶ μὲ τὴν ἱδια λάμψη, ποὺ ἔχουν δὲ καλοκαιρινὸς ἥλιος.

Τοῦ ἔφερε στὴ μνήμη του τὴ Μαριάνθη, τὴ φύλη τῆς ἀδελφῆς του. Ἔταν δημοια πολύ, καὶ εἶχε τὰ ἱδια μάτια μ' αὐτὸ τὸ κορίτσι.

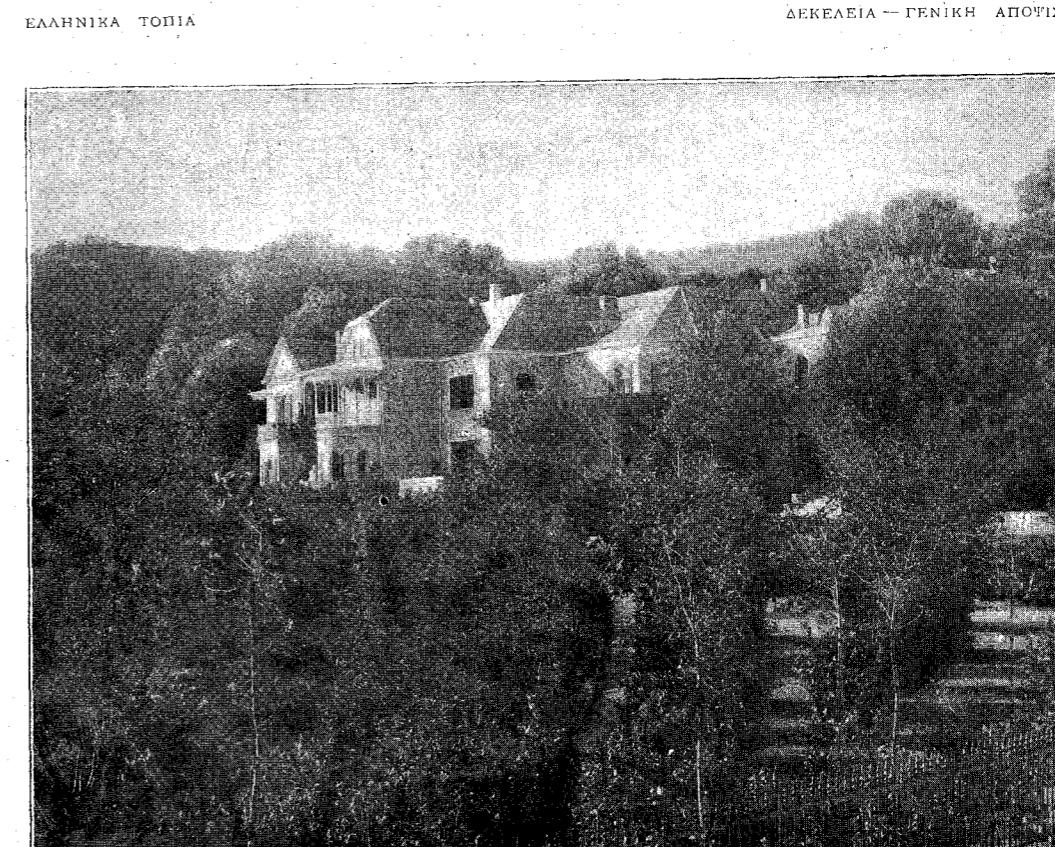
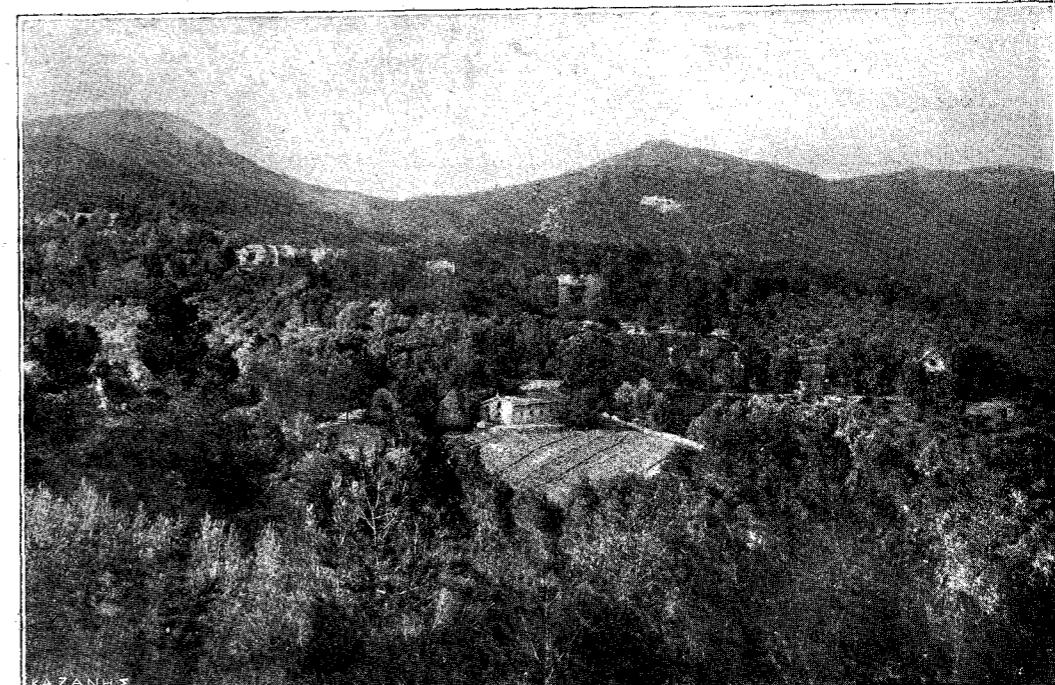
Ίσως πιὸ ἀθῶα νάταν ἐκείνης, τῆς Μαριάνθης τὰ μάτια...

***

Στὸ Φάληρο, ποὺ ἀντίκρυσε τὴ θάλασσα, αἰσθάνθηκε κάποια παρογγορία. Ο ἀνοιχτὸς δρίζοντας, τὸ γελαστὸ κῆμα τοῦ ἔδωσαν δύναμι, ἡ αἰσθάνθηκε τὸ ἵδιο, ποὺ ἔβλεπε νὰ γίνεται καὶ στὸ νοῦ του. Τὸ ξοφερὸ σπίτι, τὸ παλήρῳ ἐκεῖνο μὲ τὴν αὐλὴ τὴν αἰώνια ὑγρὴ καὶ τὰ τόσα σκοτεινὰ πράγματα, ποὺ γινόνταν μέσα σ' αὐτό, τοῦ εἶχαν φέρει τὸ ἵδιο, διπος αὐτὰ ἥσαν στὸ νοῦ του.

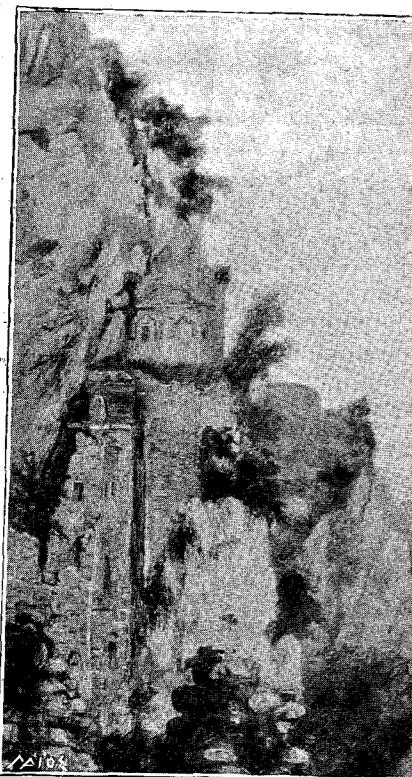
Οἱ νέοι φύλοι τοῦ φέρομηκαν πολὺ καλά. Ἔτσαν σωστοὶ γλειτζέδες, καὶ μαζὺ μὲ τὸ γέλιο τους ἥλθε καὶ τὸ φευγάτο τὸ δικό του.

Καὶ ἥταν μιὰ μέρα τόσο ἡσυχὴ καὶ γλυκειά, σὰ γυναικα ποὺ ὀνειρόπολει, ποὺ σκέπτεται γιὰ κάποιον ἔρωτα ποὺ θὰ ἔλθῃ. Οἱ καπνοὶ τῶν ἐργοστασίων ἀνέβαναν ζισια στὸν καταγάλανον

ΔΕΚΕΛΕΙΑ — Η ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΕΠΑΥΛΙΣ

ΑΠΟΨΙΣ ΜΟΝΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΔΗΜΗΤΕΑΝΑΝ
ΥΠΟ Ν. ΦΕΡΕΚΥΔΗ

έντος είνασι χρόνων τὸ παιδὶ τὸ φοβιτσιάρικο νὰ τὸ μεταβάλῃ εἰς γενναῖον Ἀχιλλέα, φοβοῦμαι διτὶ τοῦ παραβιᾶσι τὴν φύσιν, καὶ ἔτσι δῆλα τὰ μηρὰ ἀποτελέσματα τὰ δόποια ἀλλέως θὰ ἡμποροῦσε νὰ καταρρωθε, τὰ ματαιώνει ἐντελῶς. Μὲ τὴν βίαν δὲν φιζώνει τίποτε εἰς τὸν ἀνθρώπον, οὔτε εἰς τὸ παιδί. Ἡ βία μόνον ἀπέχθειαν γεννᾷ καὶ ἀντίστασιν. Δι' αὐτὸν οὔτε αἱ κυβερνήσεις είναι καλὸν νὰ παρακυβερνοῦν, οὔτε οἱ παιδαγωγοὶ νὰ τὸ παρακανούν μὲ τὴν παιδαγωγικὴν των. Ἀφήσετε εἰς τὰ παιδιὰ κάθε δυνατὴν ἐλευθερίαν, καὶ τότε θὰ τὰ ἰδῆτε γεμάτα ἀπὸ ἐκείνην τὴν εὐθυμίαν, ἡ δόποια είναι μητέρα δῆλων τῶν ἀρετῶν. Ὅταν ἔλεγε ὁ Rousseau διτὶ δῆλα τὰ πράγματα, δῆταν βγαίνουν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ δημιουργοῦ, είναι καλά, καὶ δῆτι ἐκφυλίζονται δῆταν πέσουν εἰς τὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων, καὶ δῆτι ἡ ἀγωγὴ δὲν είναι τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον κώλυσις τῆς φυσικῆς πορείας, ἥτο μὲν ὑπερβολικός, ἀλλὰ διὰ τὴν τῷριντὴν κατάστασιν τῆς ἀγωγῆς μοῦ φαίνεται διτὶ ἐκεῖνοι οἱ λόγοι τοῦ Rousseau ἡμποροῦν νὰ μᾶς χρησιμεύσουν σὰν κάπιο ἀστρον ποὺ νὰ μᾶς ὅδηγήσῃ. Μάλιστα τῷρα εἰς τὴν ἐποχὴν μας κανεὶς διδάσκαλος δὲν θὰ ἐπρεπε νὰ περνᾶ ἀπὸ τὰς ἐξετάσεις, ἀν δὲν είναι κατὰ βάθος μυημένος εἰς τὸν Émile τοῦ Rousseau, καὶ ἐπρεπε αὐτὸν τὸ βιβλίον νὰ δια-

βάζεται εἰς τὰ σπίτια μὲ δσον ζῆλον διαβάζονται τὰ μυθιστορήματα τῆς μόδας.

Κοντὰ εἰς τὴν ὀλεθρίαν φαντασιοδοξίαν διτὶ μὲ τὴν ἀνατροφὴν ἡμποροῦμεν νὰ κάμωμεν ἐνα παιδὶ δπως τὸ θέλομεν, ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη ἀκόμη πλέον ἐπικίνδυνος: τὸ νὰ νομίζουν οἱ γονεῖς διτὶ πρέπει τὰ παιδιά των νὰ τὰ καταστῆσουν δμοιώματα τοῦ ἑαυτοῦ των. Δὲν κυτάζετε καλύτερα πῶς παντοῦ εἰς τὸν κόσμον ὑπάρχει ἡ ἀγάπη τῆς ποικιλίας; Δὲν κυτάζετε τὴν φύσιν ἡ δόποια εἰς τὰ βασίλεια τῆς δὲν ἀνέχεται δύο φύλλα νὰ είναι δμοια; Ἐννοῶ ἔνας πατέρας, μία μητέρα νὰ λυποῦνται διτὶ τὸ παιδί των δὲν τοὺς ὠμοίασεν εἰς τὰς ἀρετὰς των ἀλλὰ ἀς προσέξουν καὶ θὰ ἴδουν διτὶ ἀντὶ αὐτῶν τὸ παιδί των ἔχει ἄλλα πλεονεκτήματα τὰ δόποια αὐτοὶ δὲν ἔχουν· καὶ δῆτα ἡ φύσις τοῦ παιδιοῦ των είναι τέτοια ὥστε νὰ ἡμποροῦν νὰ είναι βέβαιοι διτὶ θὰ γίνῃ μίαν ἡμέραν χρήσιμον μέλος εἰς τὴν ποινωνίαν, τότε νὰ είναι εὐχαριστημένοι καὶ νὰ σκεφθοῦν διτὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν τὸ παιδί των θὰ ἔχῃ νὰ ἐκπληρώσῃ ἄλλον προσορισμὸν ἀπὸ ἐκείνον δπου είχαν ἐκεῖνοι. Τὶ βάσανα τραβοῦν τὰ κατημένα τὰ παιδιὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἱσοπεδωτικὴν φαντασιοδοξίαν τῶν γονέων καὶ τοῦ σχολείου, διτὶ ἡ ἀγωγὴ ἔχει δῆθεν σκοπὸν νὰ μορφώσῃ δῆλα τὰ παιδιὰ μὲ τὸ ἴδιο καλούπι. Ἐπειδὴ, νὰ είποιμεν τὴν ἀλήθειαν, τὸ σύστημα τῶν σχολείων μας βασίζεται εἰς τὴν μέθοδον τῆς μορφώσεως διὰ τοῦ καλουπιοῦ.

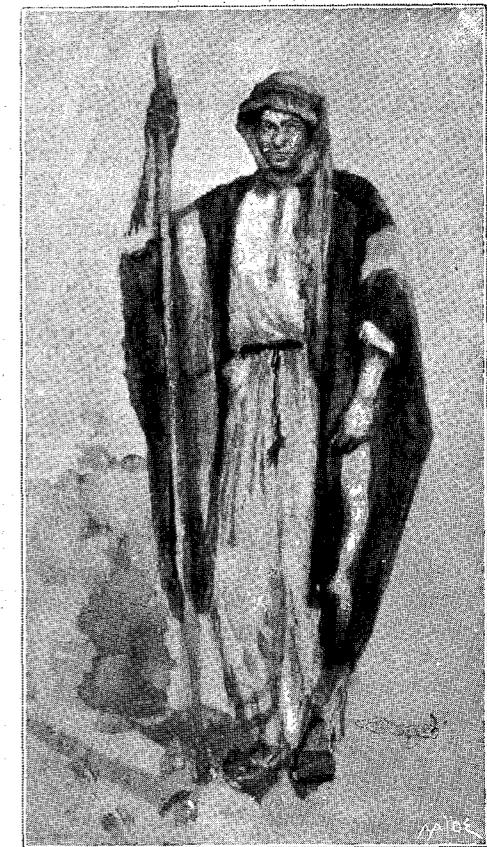

ΣΚΙΤΣΟ

Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

"Ἐχουν τὰ σχολεῖα τὴν ἀπαίτησιν διτὶ δῆλοι πρέπει νὰ μάθωμεν καὶ νὰ ἡξεύρωμεν τὰ ἴδια πράγματα. Αὐτὸν ἔως σ' ἔνα βαθμὸν είναι βέβαια ἀναγκαῖον. Ὡρισμένον ποσὸν γνώσεων πρέπει δῆλοι ἀδιακρίτως νὰ ἀποκτήσωμεν ἀν φανῇ κανεὶς διτὶ είναι ἀνεπιδεκτος, αὐτὸν βέβαια δὲν θὰ τὸν ἀποκηρύξωμεν, ἀλλὰ καὶ οὔτε θὰ ουδημίσωμεν ἀναλόγως αὐτοῦ τὸν νόμον τοῦ σχολείου. Ἀλλὰ ἄλλο είναι νὰ ἀπαιτοῦμεν ἀπὸ δῆλα τὰ παιδιά τὸν ἀποτῶνται πολλαπλά στοιχηγήν, τῆς δποίας οἱ καρποὶ δμοιαζουν μὲ τοὺς καρποὺς τοῦ μίσους. Ἀκόμη καὶ ὅταν οἱ γονεῖς δὲν ἐπιζητοῦν τὴν δόξαν δι' αὐτοὺς ἀλλὰ διὰ τὰ παιδιά των, καὶ τότε ἀκόμη ἀπατῶνται. Σκόπος δὲν είναι νὰ ἐπιζητοῦμεν τὴν δόξαν καὶ τὴν διάκρισιν τῶν παιδιῶν μας δουλειά μας είναι νὰ ἐπιζητοῦμεν τὴν εὐτυχίαν των, τὴν πραγματικήν των εὐτυχίαν, δηλ. τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς.

"Ἐγὼ τὰ παιδιά μου τὰ ἀφήνω ἐλεύθερα νὰ είναι εἰς τὴν τάξιν διτὶ θέλουν, πρῶτα, δεύτερα, τρίτα ἢ τέταρτα. Μίαν φορὰν ἔνα ἀπὸ τὰ παιδιά μου κατεχράσθη αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τότε ἔκαμα καὶ ἔγω χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας μου — ἔχουν καὶ οἱ γονεῖς ἐλευθερίας ἀπέναντι

ΣΚΙΤΣΟ

Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

"Οσον δῆλγον τὴν ἐκατάλαβαν οἱ παιδαγωγοὶ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, τόσον δῆλγον τὴν ἐκατάλαβαν καὶ οἱ γονεῖς, καὶ ὑπάρχουν χιλιάδες πατέρες καὶ μητέρες οἱ δποίοι βαρέως φέρουν διτὶ τὸ παιδί των δὲν είναι διπλωτος τῆς τάξεως. Ἡ πούσα διὰ μίαν μητέρα, ἡ δόποια κυριολεκτικῶς δὲν ἀφήνει ήσυχήαν εἰς τὸ παιδί της, ἐπειδὴ πρὸν ἥτο πρῶτος τῆς τάξεως καὶ τῷρα είχε παραγκωνισθῇ ἀπὸ ἐναν ἄλλον ἥθελε καὶ καλὰ

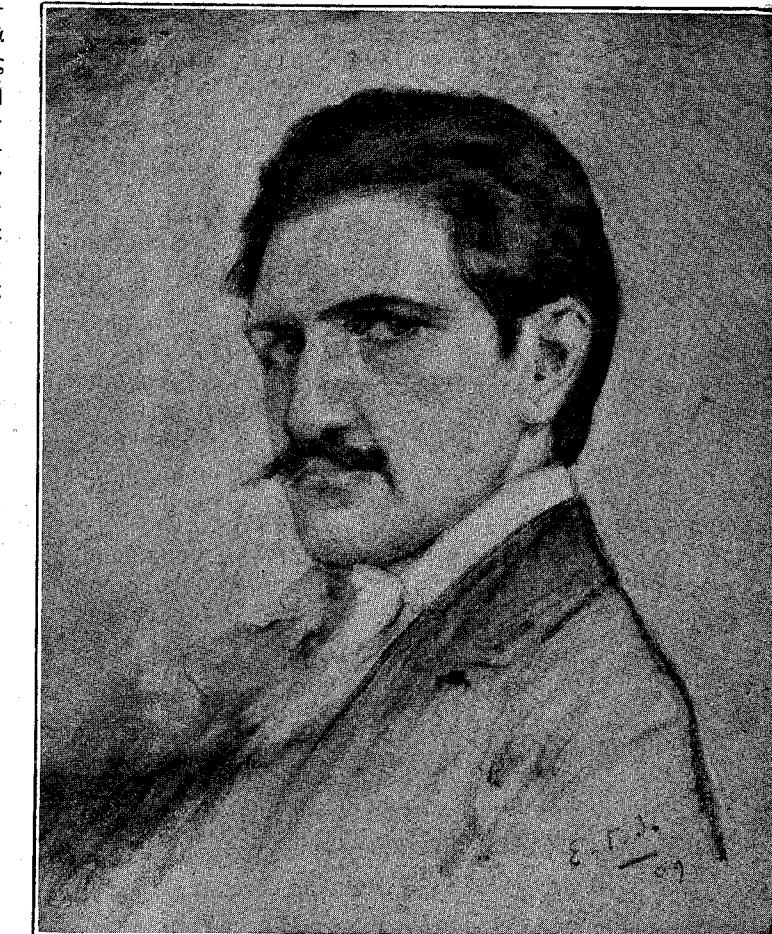
τῶν παιδιῶν — καὶ τοῦ εἶτα μὲ αὐστηρότετα διὰ ἀπαιτῶ ἐκ μέρους του νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ καλύτερον ἥμισυ τῆς τάξεως, ὅχι εἰς τὸ χειρότερον. Καὶ αὐτὴ ἡ παρατήρησις ὠφέλησε βέβαια. Ἡξένδρῳ δταν οἱ γονεῖς ἀφήνουν εἰς τὰ παιδιὰ τόσην ἑλευθερίαν ἥμπορεῖ νὰ συμβῇ ὥστε ἔνα παιδί, ποὺ ὅταν βάζῃ ὅλα του τὰ δυνατὰ ἥμπορεῖ νὰ εἴναι τέταρτος ἡ πέμπτος, νὰ μὴ τὸ μέλη νὰ εἴναι καὶ δέκατος. Δι᾽ αὐτὸ δὲν θ' ἀλλάξω γνώμην λέγω μάλιστα δτι δὲν εἴναι καθόλου ἀνάγκη ἔνα παιδί διαφορῶν νὰ κοπιάζῃ καὶ νὰ βάζῃ ὅλα του τὰ δυνατά. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν είναι βέβαια καλὸν νὰ καταλάβῃ τὸ παιδὶ τι θὰ εἴπῃ γερή δουλειὰ καὶ καὶ νὰ μάθῃ τι θὰ εἴτῃ ἐργασία μέχρι ἔξαντλήσεως τῶν δυνάμεων. Ἀλλὰ αὐτὸ πρέπει νὰ είναι ἔξαίρεσις, ὅχι κανῶν, καὶ πρέπει μόνον σπανίως νὰ συμβαίνῃ. Ἀρνοῦμαι δὲ κατηγορηματικῶς δτι ἐκεῖνος θὰ εἴναι δ καλύτερα παρασκευασμένος διὰ τὸν ὄγωνα τῆς ζωῆς, δ. δποῖος ἥδη εἰς τὴν παιδικήν του ἥλικιαν πάντοτε ἐθυμίαζε ὅλην την δύναμιν. Ἰσια Ἰσια ἰσχυρίζομαι δτι ἐκεῖνος θὰ εἴναι δ δυνατώτερος, τοῦ δποῖον εἰς τὰ παιδιὰ χρόνια ἡ καρδία ἐποισθηκε μὲ χαρὰν καὶ μὲ θάρρος καὶ ἔτοι ἀγάπτησε τὴν ζωήν. Ἡ εὐτυχισμένη νεότης είναι μία δεξαμενὴ ἀνεξάντλητος, είναι ἔνα κεφάλαιον τὸ δποῖον ἔως εἰς τὴν τελευταίαν μας ὡραν μᾶς φέρει τόκους καὶ τὸ δποῖον μὲ τὴν ἀνάμνησιν κάθε ἥμέραν αὐξάνει. Εἰς τὰ παιδιὰ χρόνια ἔχει τὰς ρίζας τῆς ἡ πίστις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς καὶ ἀν δὲν τὰς ἔχει ἔκει, τότε πουθενά δὲν τὰς ἔχει. Χαρά, ἀγάπτη καὶ θάρρος διὰ τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὰ δρανία τοῦ σχολείου είναι δυνατὸν νὰ ἀποκτηθοῦν, ἀλλὰ τότε μόνον, δταν δσον ἐργάζεται τὸ παιδὶ ἀλλο τόσον ἥμπορεῖ νὰ παίξῃ καὶ ἔχει καὶ καιρὸν ἑλεύθερον διὰ νὰ καταγίνεται μὲ δ,τι ἀλλο τοῦ ἀρέσει. Ἀλλὰ ποὺ νὰ εὑρεθῇ ἑλεύθερία καὶ καιρὸς διὰ παιχνίδι, δταν τὸ σχολεῖον ἀπαλλοτριώνει εἰς τέτοιον βαθμὸν τὰς ὡρας κατὰ τὰς δποίας τὰ παιδιὰ ἐπρεπε νὰ είναι ἑλεύθερα; Ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τὸ σχολεῖον νὰ ἀφήνῃ τὴν μισήν ἐργασίαν διὰ τὸ σπίτι, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν μισὴν αὐτὴν ἐργασίαν νὰ τὴν φορτώῃ εἰς τὴν ωράκιν τῶν γονέων καὶ τῶν προγυμναστῶν. Ἐπειδὴ κατήντησε πλέον ἀδύνατον ἔνας μαθητὴς τῶν ἀνωτέρων τάξεων νὰ ἥμπορῃ νὰ παρακολουθῇ τὰ μαθήματα χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν γονέων ἢ τοῦ προγυμναστοῦ. Πῶς νὰ παίξῃ τὸ παιδὶ, πῶς νὰ ὑπάγῃ περίπατον, πῶς νὰ καταγίνῃ μὲ δ,τι ἀδιατέρως τὸ ἐνδιαφέρει, δταν δλον τοῦ ἀπόγευμα είναι παραγεμισμένον μὲ ποικίλα σχολικὰ καθήκοντα; Ἔως εἰς τὴν ὡραν ποὺ πηγαίνουν τὰ παιδιὰ νὰ κοιμηθοῦν κάθεται ὅλη ἡ οἰκογένεια σκυμμένη ἐπάνω εἰς βιβλία καὶ τεράδια. Ἡτο δὲ χαρακτηριστικῶταν δταν ἔνα

τέτοιο βράδυ ἔνα ἀπὸ τὰ κοριτσάκια μου ἀνεψώνησε: «Χαίρομαι ποὺ τὰ δικά μου παιδιὰ θὰ βροῦν μία τόσῳ γραμματισμένη γιαγιά, για νὰ τὰ βοηθῇ εἰς τὰ μαθήματά των!» Ἡσθάνετο, βλέπετε, τὴν ἀνάγκην νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν ψυχήν της τὴν σκέψιν δτι ἀκόμη καὶ δταν θὰ είναι μεγάλη καὶ θὰ ἔχῃ παιδιὰ θὰ είναι ἀναγκασμένη νὰ ἐργάζεται δουλικῶς διὰ τὸ σχολεῖον. Κοντεύοντας τὰ σχολεῖα μας νὰ μεταβληθοῦν εἰς σχολάς ἴδιορρύθμους, δπον οἱ μαθηταὶ περοῦν τὴν ὡραν των σημειώνοντες εἰς τὰ βιβλία των καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ διδασκάλου δσα θὰ ἔχουν ἐπειτα νὰ μελετήσουν εἰς τὸ σπίτι. Μίαν φορὰν εἰς ἔνα γυμνάσιον τῆς βορείου Γερμανίας, ἐπειδὴ ἡτο χειμώνας καὶ ἐσκοτείνιαζε ἐνωρίς, διὰ πολὺν καιρὸν ἔπαυν τὰ μαθήματα καὶ ἐσχόλαζαν οἱ μαθηταὶ πρὸ τῆς ὡρας. Διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ δὲν ἥμποροῦσαν, βλέπετε, νὰ χρωνούν τὶς μύτες των μέσα εἰς τὰ βιβλία, καὶ ἔτοι ἐπήγαιναν Παιδαγωγικὴ καὶ Διδακτικὴ κατὰ διαβόλου. Ερχεται κανενὸς ἡ ὅρεις νὰ τονίσῃ διθυράμβους καὶ παιᾶνας δι' αὐτὸ τὸ δραστικὸν τεκμήριον τῆς ἐνδείας τῶν σημερινῶν μας σχολείων. Ἔνας διδάσκαλος, δπως θὰ τὸν ἥθελε ὁ Hildebrand, θὰ ἔλεγε: «Νύχτα πρέπει νὰ είναι δταν θὰ λάμπουν τὸ ἀστρα μου», καὶ εἰς τὰ σκοτεινὰ θὰ ἔκαμψε ἔνα ὡραῖον καὶ λαμπρὸν μάθημα. Καὶ στοιχηματίζω δτι οἱ μαθηταὶ του θὰ τὸν ἥκουν μὲ περισσοτέραν προσθυμίαν, παρὰ ἔαν τὸν εἶλεγε: «Πάρετε τὸ ἐγχειρίδιον τῆς γεωγραφίας καὶ σημειώσατε τὰ ἔξης ὅρη», καὶ δτι δσα θὰ ἐμάνθαναν εἰς τὰ σκοτεινὰ ἵσως ὅλην των τὴν ζωὴν δὲν θὰ τὰ ἐλημονοῦσαν.

Μήπως είναι πουθενά γραμμένον δτι τὸ σχολεῖον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φορτώῃ τὸ σπίτι μὲ τόσα μαθήματα δπως κάμνει σήμερον; Τὸ κράτος ἔχει τὸ ἀπαραμείωτον δικαίωμα νὰ ἀπαιτῇ δλα τὰ παιδιὰ νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τὸ σχολεῖον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτῇ οἱ μαθηταὶ νὰ ἐκτελοῦν μὲ ἔηλον τὰ καθήκοντά των κατὰ τὰς σχολικὰς ὡρας. Ἀλλὰ δὲν ἔχει τὸ παραμικρὸν δικαίωμα νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς σχολικὰς ὑποχρεώσεις εἰς τὸ σπίτι καὶ τὴν οἰκογένειαν καὶ ἀν δοι οἱ γονεῖς ἐσυμφωνοῦσαν καὶ ἐδήλωνται δτι: δὲν ἀφήνομε τὰ παιδιά μας νὰ ἐργάζωνται διὰ τὸ σχολεῖον εἰς τὸ σπίτι, τότε ούτε τὸ κράτος ούτε τὸ σχολεῖον δὲν θὰ είχαν νόμιμον ἢ ἥθικδν δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσουν πλέον τέτοιαν ὑποχρέωσιν. Ἐπειδὴ, δὲν τὸ σχολεῖον ἀντιληφθῇ καὶ καταλάβῃ καλὰ τὸ χρέος του, ἥμπορει πολὺ καλὰ νὰ τὸ ἐκπληρώσῃ ἀρκούμενον εἰς τὰς ὡρας τὰς δποίας διαθέτει ἀν νομίζῃ δτι εἰς τὸ πρόγραμμά του είναι ἀνάγκη νὰ προστεθῇ ἄλλη μία ὡρα, ἀς τὴν προσθέσῃ, ἔπειτα δμως νὰ ἀφήνῃ τὰ παιδιὰ ἑλεύθερα καὶ νὰ μὴ τὰς ζαλίζῃ. Ἔξ ὡραι ἐργασίας ἀρκοῦν δι' ἔνα ἀνθρώπον δ ποῖος δὲν είναι φιλόλογος, ἐκτὸς ἵσως ἀν πρόκειται νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ ἐπιτύχῃ εἰς μωρὰς ἔξετάσεις. Μοῦ φαίνεται πῶς βλέπω δλον τοὺς Ἀλεξανδρινούς, οἱ δποῖοι ἔχουν κατακτήσει τὰ σχολεῖα μας, μὲ τί ἀγαν-

άνεπτυχθη ἀκόμη καὶ ἐπὶ τέλους, ἀν τὸ παιδὶ ἥμπορῃ ἀκόμη δλίγον, ἀς είναι ἑλεύθερον νὰ ἀσχοληθῇ μὲ δ,τι θέλει. Βέβαια ὑπάρχουν νέοι, οἱ δποῖοι ἥμπορον πολὺ καὶ ἔργασθον πάντα νὰ ἔργασθον περισσότερον ἀπὸ δξ ὡρας χωρίς νὰ τοὺς πειράξῃ, καὶ ούτε θέλω ἔγω νὰ είπω δτι τὰς ἐπιλοίπους δεκαοκτώ ὡρας τῆς ἥμέρας δὲν πρέπει τὰ παιδιὰ νὰ καθιερώνονται ἀλλο παρὰ νὰ τρώγουν, νὰ πίνουν καὶ νὰ κοιμοῦνται. Ἀλλὰ ἀς είναι ἑλεύθερα αὐτὸν τὸν καιρὸν νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ δ,τι ἀδιατέρως τὰ ἐνδιαφέροντα, μὲ τὰ πράγματα εἰς τὰ δποῖα ἔχουν κλίσιν. Ἡ ἐλεύθερα ἐργασία ἀξίζει τοεὶς φοράς περισσότερον ἀπὸ τὴν ὑποχρεωτικήν, καὶ ἔνας ἀνθρωπός, ἔαν δέκα ἥμέρας είναι ἑλεύθερος νὰ ἀσχοληθῇ μὲ δ,τι θέλει, ἥμπορει νὰ μάθῃ καλύτερα καὶ σπουδαιότερα πράγματα διὰ τὴν ζωὴν παρὰ εἰς τὰ δέκα χρόνια δτον ἐπήγαινε εἰς τὸ σχολεῖον. Ἀλλὰ τὰ σχολεῖα ούτε εἰς τὰς διακοπὰς δὲν ἐννοοῦν νὰ ἀφήσουν τὸν μαθητὰς ἐντελῶς ἑλεύθερον. Πῶς λοιπὸν νὰ μορφωθοῦν τὰ δυνατὰ καὶ τὰ πρωτότυπα κεφάλια, δταν εἰς τὴν ἐποχὴν δπον ἐσχηματίζοντο συνεζυμώθηκαν δλα μὲ Ὁράτιον, δλα μὲ Ὄμηρον, δλα μὲ τὸν Κάρολον τὸν IB', δλα μὲ τὸν διαφορικὸν καὶ δλοκληρωτικὸν λογισμὸν καὶ δλα μὲ ἐκδέσεις περὶ τῶν αἰσθημάτων τῆς Ιωάννας δ Ἀρ.; Καὶ μόνον ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν μὲ νοσταλγίαν κατώρθωναν νὰ φίξουν μία ματιὰ εἰς τὰ πράγματα ποὺ περισσότερον ἀγαποῦσαν: τὸ χημικόν των ἐργαστηρίων, τὴν ξυλοκοπτικήν των, τὸν Goethe των ἢ τὸ πιάνο των, ἢ τὸ κῆπον καὶ τὸ δάσος καὶ τὸ ἀκρογιάλι!

Οταν τὰ παιδιὰ σχολαζοῦν καὶ ἐπιστρέφουν εἰς τὸ σπίτι διατὶ τὸ σχολεῖον νὰ τὰς ἔχῃ παραφορτωμένα μὲ τόσην ἐργασίαν ποὺ νὰ καταπνίγεται κάθε ζωὴ καὶ κάθε πρωτοβουλία τοῦ πνεύματός των; — Ἐπειδὴ, μεθδλα τὸ μετέφραστον τέταρτον αἰώνα μ. X., δτι ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν μου δὲν μοῦ ἔχρειαστηκε ἡ πολύτιμος αὐτὴ γνῶση, ἀν καὶ είχα μάθει μίαν φορὰν εἰς τὰ σχολεῖον καὶ λεπτομερείας περὶ αὐτῆς τῆς μεταφράσεως δτι δηλ. σώζονται ἔνας codex argenteus εἰς τὴν Οὐψάλαν, ἔνας codex carolinus εἰς τὸ Wolfenbüttel καὶ ἀλλα λείφανα εἰς τὸ Μιλάνον, καὶ δτι ἀπὸ τὰ λείφανα αὐτὰ ἥμποροῦμεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ὑφήν τῆς γοτθικῆς γλώσσης. Ἀκόμη καὶ σήμερον δὲν ἥμπορω νὰ καταλάβω τὶ σπουδαιότητα είναι δυνατὸν νὰ δχουν αἱ παράδοξοι αὐτὰ γνώσεις εἰς καιρὸν εἰλικρινεῖς προσπαθεῖς περὶ βελτιώσεως, ἡ παιδαγωγικὴ κατέχεται ἀκόμη ἐντελῶς ἀπὸ εἰς τὸ πρόγραμμά του είναι ἀνάγκη νὰ προστεθῇ ἄλλη μία ὡρα, ἀς τὴν προσθέσῃ, ἔπειτα δμως νὰ ἀφήνῃ τὰ παιδιὰ ἑλεύθερα καὶ νὰ μὴ τὰς ζαλίζῃ. Ἔξ ωραι ἐργασίας ἀρκοῦν δι' ἔνα δημόσιον δ ποῖος δὲν είναι φιλόλογος, ἐκτὸς ἵσως ἀν πρόκειται νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ ἐπιτύχῃ εἰς μωρὰς ἔξετάσεις. Μοῦ φαίνεται πῶς βλέπω δλον τοὺς Ἀλεξανδρινούς, οἱ δποῖοι ἔχουν κατακτήσει τὰ σχολεῖα μας, μὲ τί ἀγαν-

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ Μ. ΚΑΛΟΜΟΙΡΗ

ΥΠΟ Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

κητσιν ἀκούοντιν αὐτῆν μου τὴν βλασφημίαν.
Καὶ τοὺς ἀκούων νὰ φωνάζουν: «Οτι ὁ Οὐλ-
φίλας μετέφρασε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰ γοτθικὰ
εἶναι γνῶσις τὴν δόποιαν πρέπει νὰ ἔχῃ κάθε
μιρφωμένος ἀνθρώπος!» — Καὶ δὲν μοῦ λέγετε,
παρακαλῶ διατί; . . . «Ἐνας καθηγητής, μίαν φο-
ράν, ἀπαυτοῦσε ἀπὸ τὴν γυναικα του νὰ ἔχειν οη
τὸ δύνομα τοῦ ἀρματηλάτου τοῦ Ἀχιλλέως, διότι
αὐτὸ ἀνήκει εἰς τὴν «γενικὴν μόρφωσιν!»

Τί τὸ λοιπὸν ἀνήκει εἰς τὴν γενικὴν μόρφωσιν;
Μή τάχα δσα πρόγραμμα πρέπει νὰ ἡξεύρῃ κανεὶς
διὰ νὰ μὴ ξεντροπιαστῇ εἰς ἔνα σαλόνι; Παρα-
δέχομαι δτι ἐάν, εὐρισκόμενος εἰς τὴν λεγομένην
μορφωμένην τάξιν τῆς κοινωνίας, ὥμολογοῦσα
δτι δὲν ἔχω τὴν παραμικρὰν ἰδέαν περὶ τοῦ
ἐπισκόπου Οὐλφία, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ση-
μερινῶν μορφωμένων ἐπρεπε νὰ ἐντραπῶ.³ Ἀλλὰ
τότε καὶ ἔγὼ θὰ ἐρωτοῦσα αὐτοὺς τοὺς μορφω-
μένους χίλια ἀλλα πρόγραμμα ποὺ δὲν θὰ ἡξεύρων,
καὶ τότε θὰ ἐθριάμβευα καὶ ἔγω, ὅτι θὰ ἡξεύρω
πρόγραμμα τὰ δποῖα αὐτοὶ δὲν ἡξεύρουν.⁴ Ὁπως
ἔχουν προοδεύσει σήμερον αὶ ἐπιστήμαι, ὑπάρχουν
τόσα δνόματα καὶ τόσοι ἀλιθμοὶ καὶ τόσα γεγο-
νότα νὰ μάθῃ κανεὶς, ὥστε εἶναι πλέον ἐντελῶς
ἀδύνατον ἔνας ἀνθρωπὸς νὰ ἔχῃ ἐκεῖνο τὸ
δποῖον οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ὕνομαζαν «γενικὴν
μόρφωσιν». Καὶ τὸ ὀστειότατον εἶναι δτι καταν-
τοῦμεν μᾶλλον νὰ ἔχωμεν δ καθένας καὶ ἀπὸ
μίαν ἴδιαιτέραν γενικὴν μόρφωσιν. Κάθε μαθη-
τής καὶ κάθε φοιτητής (ἐκτὸς δταν πρόκειται
διὰ ἔνα μάθημα ποὺ εἰδικῶς σπουδάζει) ἡξεύρει
ποὺν καλὰ δτι ἐάν εἰς τὰς ἔξετάσεις δὲν τὸν
ἔξετάσουν οἱ διδάσκαλοι οἱ δποῖοι τὸν διδίαξαν,
η ἐάν δ ἔξεταστής δὲν τὸν ἐρωτήσῃ προηγου-
μένως εἰς τί εἶναι δυνατώτερος διὰ νὰ ἐπιμείνῃ
τερισσότερον εἰς ἔκείνους τοὺς πλάδους, τότε
τημπορεῖ νὰ τοῦ τύχουν χίλιαι ἐρωτήσεις εἰς
τὰς δποῖας νὰ μὴ ἡξεύρῃ νὰ ἀπαντήσῃ. Νὰ
ἐπιτύχῃ ἔνας μαθητής λαμπρὰ εἰς τὰς ἔξετάσεις
ἔξετάζομενος ἀπὸ οἰανδήποτε ἐπιτροπὴν η εἶναι
τρόγμα σπανιότατον, η, διὰ νὰ συμβῇ, πρέπει
νὰ εἶναι ἔκτακτος ἴδιοφυΐα — καὶ η εἰρωνεία τῆς
οὐσεως μᾶς λέγει δτι παιδιὰ μὲ ἔκτακτον ἴδιο-
φυΐαν δὲν εἶναι συνήθως μεγάλα πνεύματα.
σεις, οπως ημπορεῖ κανεὶς νὰ λάμψῃ καὶ μὲ
καρφίτες διαμαντένεις, μὲ βροχιόλια, μὲ σκο-
λαρίκια καὶ μὲ ἄλλα στολίδια αὐτοῦ τοῦ είδους.
Ἐνῷ δμως τὰ ἀληθινὰ κοσμήματα ἔχουν κά-
πιαν αἰσθητικὴν ἀξίαν, τὰ τέτοια στολίδια τοῦ
μυαλοῦ μόνον τὴν ματαιοδοξίαν ἱκανοποιοῦν.
Ἴσως μοῦ ἀντιτείνῃ κανεὶς καὶ εἰπῇ δτι εἶναι καὶ
δμορφο νὰ ἡξεύρῃ νὰ λέγγις τοὺς Ρωμαίους
αὐτοκράτορας, η τοὺς Πάπας, η τὰς πόλεις τῆς
Βραζιλίας ἔτσι κατὰ σειρὰν σὰν κομπολόγι, κωρίς νὰ
χρειάζεσαι λεξικὰ καὶ ἀτλαντας κάνει
κανεὶς τόσον καιρὸν δταν εἶναι ἀναγκασμένος
ὅλο νὰ φυλλομετρῇ λεξικά! Ἀλλὰ αὐτὸ νὰ μοῦ
τὸ ἔλεγε μόνον δποιος νομίζει δτι η ἀπόκτησις
ὅλων αὐτῶν τῶν στολισμάτων τοῦ μυαλοῦ δὲν
στοιχίζει καθόλου καιρόν. Στοιχίζει καιρόν, φύλοι
μου, πολὺ περισσότερον μάλιστα παρὰ δσος
χρειάζεται διὰ τὰ φυλλομετρήματα τῶν λεξικῶν.
Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀκόμη τὸ χειρότερον. Μᾶς
στοιχίζει καὶ ἔνα ἀλλο κεφάλαιον, τὸ δποῖον
εἶναι πολὺ πολυτιμότερον μᾶς στοιχίζει τὴν
φαιδρότητα. Διὰ νὰ ἀποκτηθοῦν δλα αὐτὰ τὰ
στολίδια ἐπρεπε διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ νὰ
καταβάλουν δλας των τὰς δυνάμεις καὶ ἐνῶ
κατέβαλλαν δλας των τὰς δυνάμεις ἐθυσίασαν
καὶ δλην των τὴν φαιδρότητα. Καὶ ἐπὶ τέλους
πρέπει καὶ νὰ σκεφθοῦμεν δτι ἀνθρωπὸς δ
δποῖος ἡξεύρει εἴκοσι πόλεις τῆς Βραζιλίας ημπο-
ρεῖ μὲ τὸν καιρὸν νὰ τοῦ τύχῃ καὶ μία είκοστη
πρώτη η μία είκοστη δευτέρα τὰς δποίας νὰ
μὴ γνωρίζῃ, καὶ τότε πάλιν θὰ ἀναγκασθῇ νὰ
καταφύγῃ εἰς τὰ λεξικὰ καὶ τοὺς ἀτλαντας.

Καὶ ἔπειτα, ἡ ἔννοια: γενικὴ μόρφωσις μῆπας σημαίνει ἔνα σάκον παραγεμισμένον μὲ δνόματα, ἀριθμοὺς καὶ χρονολογίας; Ἐὰν ἡ ἔννοια: γενικὴ μόρφωσις σημαίνει κάτι λογικόν, τότε βέβαια θὰ σημαίνῃ κάτι τι ἄλλο. Ἔγὼ νομίζω ὅτι εἰς τὴν γενικήν μόρφωσιν ἀνήκουν ὅσα πρόγυματα, ἢ ἀφ' ἑαυτῶν ἢ εἰς τὴν σχέσιν των μὲ ἄλλα, ἔχουν κάποιαν σημασίαν καὶ ἀξίαν διὰ τὸν ἐσωτερικὸν βίον τοῦ καθενός. Καὶ τώρα θὰ ἥθελα νὰ ἴξενρα, ἀν ἀλήθεια εἶναι τὸσω σπουδαῖον καὶ τόσῳ ἀπαραίτητον διὰ τὸν ἐσωτερικὸν βίον διών τῶν Γερμανῶν νὰ ἴξενρουν ὅτι ὁ Οὐλφίλας μετέφρασε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰ γοτ-

“Ἡύετε νὰ ἀφήσῃ τοὺς μαθητάς του ἐλευθέρους εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ποιημάτων τὰ ὅποια θὰ ἐμάνθαναν ἀπ' ἔξω καὶ θὰ ἀπήγγελλαν, ἥθελε κάθις μαθητῆς νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ μανθάνῃ καὶ νὰ ἀπαγγέλῃ ποιήματα ἀναλόγως τοῦ γούστου του (ἔναν βέβαια τὸ γούστο ἦτο κάπως παλόν). Ἐπειδὴ εἶναι καὶ φυσικὸν εἰς τὴν τέχνην, εἴ που ἄλλοῦ, νὰ ἴσχυῃ ἡ ἐλευθέρα ἐκλογὴ καὶ ἀγάπη. Ἀλλὰ ὁ σύλλογος τῶν καθηγητῶν ἦτο ἐντελῶς ἀλλης γνώμης. Προσδιώριζε ἔνα κανόνα ἀπὸ δύοδεκα ἢ δὲν ἴξενρω πόσα ποιήματα διὰ κάθις τάξιν καὶ διέτατε ὅτι κάθις μαθητῆς πρέπει νὰ μάθῃ καὶ νὰ εἰξενρῇ αὐτὰ τὰ δώδεκα ποιήματα. Υπάρχει τίποτε ποὺ νὰ χρακτηρίζῃ

περισσότερον τὴν κατάστασιν τῶν σχολείων μας ἀπὸ αὐτὸν τὸ πάθημα τοῦ νεαροῦ διδασκάλου; Εἰς τέτοιον βαθμὸν κατήγνησε τὸ σημερινὸν σχολεῖον ἀποδήμηκη ὑλικοῦ καὶ σωροῦ γνώσεων ὥστε νὰ θέλῃ νὰ μεταβάλῃ εἰς ὅλην διδασκαλίας καὶ ἐκεῖνα ἀκόμη τὰ πράγματα εἰς τὰ ὅποια ἡ ἀναγκαστικὴ μάθησις μόνον νὰ βλάψῃ ἡμπορεῖ. Ὁπως τὸ συμβούλιον τῶν καθηγητῶν προσδιορίζει τὰ κεφάλαια τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φυσικῆς τὰ ὅποια πρέπει νὰ διδαχθοῦν, ἔτσι προσδιορίζει καὶ τὰ ποιήματα τὰ ὅποια εἰς διδασκάλους καὶ μαθητὰς πρέπει νὰ ἀρέσουν καὶ πρέπει νὰ τὰ κοπανίζουν. Διατί; Διατί ἔνας μαθητὴς ἀνὴρ ἡ «Λενόρα» τοῦ ἀρέση καλύτερα ἀπὸ τὸν «Βουτηκὴ» νὰ μὴ μάθῃ τὴν «Λενόρα» ἀντὶ τοῦ «Βουτηκῆ»; Καὶ διατί νὰ τυραννήται ὅλον τὸν χρόνον νὰ κρατῇ εἰς τὴν μνήμην του τὰ δώδεκα ποιήματα; Μή διὰ νὰ τὰ ἀγαπήσῃ περισσότερον; Ἰσια Ἰσια ποῦ θὰ τὰ σικαδῆ. Αὐτὸν δὰ κατορθώνουν αὐτὰ τὰ περίφημα μαθήματα τῆς γραμματολογίας; νὰ κάμουν τοὺς μαθητὰς νὰ μὴ ἔναντιάσουν ποτὲ πλέον εἰς τὴν ζωὴν των δσα ἐδιδάχθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὸ σχολεῖον. Αὐτὸς δὲ «κανὼν τῶν ποιημάτων» εἶναι καλὸν παράδειγμα διὰ νὰ δεῖξῃ τὴν μανίαν ποὺ ἔχουν τὰ σχολεῖα, ὅχι μόνον παντοῦ νὰ βλέπουν καὶ νὰ σωρεύουν ὅλην πρὸς μάθησιν, ἀλλὰ καὶ δσα πράγματα εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητα καὶ αὐτὰ νὰ θέλουν νὰ τὰ ισοπεδώνουν μὲ τὸ ἴδιον σύστημα.

“Υπάρχουν καὶ ἄλλα τέτοια νόστιμα παραδείγματα: λ. χ. ἡ ἐκθείασις τῶν «ἐκ τοῦ προσχέρον». Ήξενύρομεν ὅτι τὰ «ἐκ τοῦ προσχέρον» εἶναι ἔργασία γραπτή γινομένη ὑπὸ ἐπιτήρησιν καὶ χωρὶς προετοιμασίαν ἀμέσως, μόλις διοθῆτο θέμα. Δὲν εἶμαι ἐν γένει ἐναντίον τῶν ἐκ τοῦ προσχέρον, ἄλλα μόνον ἐναντίον τῆς ὑπερβολικῆς των ἐκθειάσεως καὶ τῆς ἀδιαχρίτου των ἐφαρμογῆς. Εἰς μερικὰ μαθήματα τὰ ἐκ τοῦ προσχέρον εἶναι βέβαια καλά καὶ ἀπαραίτητα:

πάραχουν πράγματα, τὰ δοῦνα ἢ τὰ ἡξεύρει κανεὶς παρευθὺς ἢ δὲν τὰ ἡξεύρει καθόλου. Ὅτι τὸ τυρὶ λέγεται γαλλικά fromage ἢ τὸ ἡξεύρεις ἀμέσως ἢ δὲν τὸ ἡξεύρεις καθόλου, δύσον καὶ δὴ σκεφθῆς, καὶ ἐδῶ τὸ ἐκ τοῦ προχείρου χωρίζει εὐκολά γνῶσιν καὶ ἀγνοιαν. Ἀλλὰ πόσον στραβὸν εἶναι νὰ θέλωμεν νὰ κρίνωμεν δριστικῶς τὴν διανοητικὴν ἴκανότητα ἐνὸς μαθητοῦ ἀπὸ τὸ ἀν προφθάνη εἰς μίαν ὥραν νὰ λύσῃ τρία ἢ πέντε προβλήματα τί ἀνόητον νὰ νομίζωμεν διτὶ ἡμποροῦμεν νὰ μετρήσωμεν τὴν ἔξυπνάδα ἢ τὰς προόδους τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὸ ἀν ἡμιπροῦν ἐντὸς πέντε ὥρων νὰ γράψουν μίαν καλὴν ἔκθεσιν. Ἐνθυμοῦμαι κατὶ ἔξετάσεις εἰς τὰς δοῖας ἢ ἔκθεσις δὲν ἔπειτε μόνον νὰ γραφῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀντιγραφῇ ἐντὸς ὠρισμένου χρόνου, καὶ δοποὶς δὲν ἐτελείωνε ἔγκαιρως ἔβγαινε ἀδικημένος εἰς τὴν βαθμολογίαν. Καὶ δύως ἡμπορεῖ μερικοὶ νὰ χρειάζωνται τέσσαρας ἔβδομαδας διὰ νὰ σκεφθοῦν μίαν ἔκθεσιν: ὑπάρχουν κεφάλια εἰς τὰ δοῦνα μία τέτοια ἔργασία χρειάζεται καιρὸν διὰ νὰ ὠριμάσῃ ὅπως κάθε ἄλλος καρπός. Λοιπὸν αὐτὰ τὰ κεφάλια μήπως θὰ εἶναι τὰ χειρότερα; Ήσια ἵσια ποὺ ὁς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα. Πέντε γραμμαὶ ἐνὸς τέτοιου μαθητοῦ ἡμιπροεῖ (λέγω ἡμπορεῖ) νὰ ἀξίζουν περισσότερον ἀπὸ δέκα τελειωμένας ἔκθεσεις ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἡξύρω διτὶ ὑπάρχουν διδάσκαλοι οἱ δοποὶ τὸ λαμβάνουν ὑπὸ ὅψει ἀλλὰ ἡξεύρω καὶ διτὶ εἰς ἄπειρα σχολεῖα ἢ ἴκανότης τῶν μαθητῶν κρίνεται ὀδιακρίτως ἀπὸ τὴν ἔπιτηδειότητά των εἰς τὰ ἐκ τοῦ προχείρου. Αὐτὸν καταντῷ νὰ εἶναι βραβευσις τῆς ταχύτητος εἰς τὴν ἔργασίαν. Βραβεύονται ἢ ταχύτης καὶ ἡ ἔπιπολαιότης καὶ ὑποτιμοῦνται καὶ ἔκβιάζονται ἔκεινα τὰ πνεύματα, τὰ δοῦνα διὰ νὰ ἐκφράσουν τὴν ζωὴν ποὺ ἔχουν μέσα των χρειάζονται συγκέντρωσιν καὶ μοναξιά καὶ ἡσυχία. Ἔννοια σας, ἔχει τὸν λόγον του διατί οἱ μεγάλοι ἀνδρες τόσον σπανίως εἶναι ποδοτοιχεῖς τὸ συντελεῖν

| Συνέγειο

[Μετάφρ. ἀπὸ τὸ γερμανικὸν]
ΕΛΕΝΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΑΠΟ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΧΑΪΝΕ

1

"Ηθελα δλοι οι πόνοι μου σὲ μιὰ νὰ λυώνων λέξι
 Καὶ νὰ τὴ δώσω στὸ φαιδρό, τ' δλόχαρο τὸ ἀγέρι,
 Μὲ τὰ ξανθά σου τὰ μαλλιὰ σὰν θάρτη γιὰ νὰ παίξῃ
 Τὴν πονεμένη λέξι μου τριγύρω σου νὰ φέρῃ.

Κι' ὅπου βρεθῆς κι' ὅπου σταθῆς κάν νύχτα κάν νήμέρα
 Νάκοῦς τὴ λέξι, ἀγάπη μου, στὸ φύσημα τ' ἀγέρα.
 Κ' ἐκεῖ ποὺ ἀποκοιμίζεσαι καὶ κλεῖς τὰ βλέφαρά σου
 Νὰ σ' ἀκλουσθάγη, ἡ λέξη μου καὶ μέσ' στὰ ὄνείρατά σου.

2

Στὰ ἑσπερινὰ βραδόφωτα φέγγαν ἀκόμα οἱ βράχοι
 Κ' ἐμεῖς καθόμασταν τὰ δυὸ στὴν ἀμμουδιὰ μονάχοι.

Οἱ γλάροι ἔκραζανε ψηλὰ καὶ τὰ νερὰ βογγοῦσαν
 Καὶ στὰ γλυκὰ τὰ μάτια σου τὰ δάκρυα ἐπλημμυροῦσαν.

Κ' ἐστάζανε στὰ χέρια σου στὰ ὄλόλευκά σου κρῖνα
 Κ' ἐγὼ δ' φτωχὸς ἐμάζενα τὰ δάκρυα σου ἐκεῖνα.

"Ἄχ, μ' ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ μαραίνεται ἡ ψυχή μου,
 Τὰ μάτια μου θολόνουνε καὶ λυώνει τὸ κορμί μου.

Δὲν εἶν' ἀρρώστεια ποὺ μπορεῖ βιτάνι νὰ μὲ σώσῃ·
 "Ηπια τὰ δάκρυα σου, ξανθή, καὶ μ' ἔχουν φαρμακώσει.

3

"Ηταν μεσάνυχτα βαθειά, βουβή καὶ κρύα ἡ Πλάση
 Ποὺ ἐπῆγα μὲ παράπονο στὴν ἐρημιά, στὰ δάση.

Τὰ δέντρα δλα ἔξυπνησαν στὰ βήματά μου πάλι
 Καὶ μὲ λυπήθηκαν κι' αὐτὰ κουνῶντας τὸ κεφάλι.

4

Σ' ἔνα μικρὸ καθόμασταν σπιτάκι
 Καὶ βλέπαμε στὸ πέλαγο καλά.
 Κατὰ τὸ βράδυ φάνηκεν ἡ πάχνη
 Ποὺ ἀπλόνουταν στὶς ξέρες χαμηλά.

Πάνω στὸ φάρο ἀνάψανε τὰ φῶτα
 Γιὰ νὰ θωροῦν οἱ ναῦτες τὴ στεριά,
 Καὶ στ' ἀνοιχτὰ ἔνα μικρὸ καηκάκι
 Φαινόταν ποὺ ταξείδευε μαχρά.

Μιλούσαμε γιὰ τρικυμίες, γιὰ ξέρες,
 Γιὰ ναῦτες καὶ πᾶς ζοῦν μέσ' στὰ νερὰ
 'Ανάμεσα σὲ οὐρανὸ καὶ κῦμα,
 'Ανάμεσα σὲ φόβο καὶ χαρά.

Μιλούσαμε γιὰ μαχρυνὰ ἀκρογιάλια,
 Γιὰ τὸν Βορειά, γιὰ τὴν Ἀνατολή,
 Γιὰ τοὺς λαοὺς πούχει στοὺς ξένους τόπους,
 Γιὰ τὶς συνήθειες πούχουν οἱ πολλοί.

Γιὰ τοὺς ἀνθοὺς καὶ τὰ γιγάντια δέντρα
 "Οπου στὸ Γάγγη ἀνθίσανε προτοῦ,
 Γιὰ τοὺς καλοὺς καὶ σιωπηλοὺς ἀνθρώπους
 Ποὺ προσκυνοῦνε τ' ὄνθος τοῦ Λωτοῦ.

Στὴ Λαπωνία πῶς εἶναι βρώμιοι ἀνθρώποι,
 Πλατόστομοι, μικρόσωμοι, κουτοί,
 Πῶς κάθονται τριγύρω στὴ φωτιά τους
 Καὶ τηγανίζουν ψάρια στὸ κουτί.

Μὲ προσοχὴ ἀκούανε τὰ κορύτσια·
 Στὰ ὑστερνὰ κανένας δὲ μιλεῖ.
 Τὸ καηκάκι πιὰ δὲν ἐφαινόταν,
 "Ητανεύ νύχτα, σκοτεινὰ πολύ.

ΠΑΥΛΟΣ ΓΝΕΥΤΟΣ

»σύμφωνα μὲ τὸν καιρόν μας ποὺ ἀπαιτεῖ βαθ-
»μιαίς μεταρρυθμίσεις. Θὰ ἴδωμεν διὰ τὸ
»ὑπονογεῖον ὃ ποὺ ἐπικυρώσῃ τὰ δσα εἰπεν δ
»ἀδελφός μου εἰς τὸν Ward. Χαρίτωμένα
πράγματα εἰχα νὰ σοῦ γράψω, ἀλλὰ μοῦ λείπει
διὰ τὸν καιρόδης καὶ σοῦ γράψω μὲ βίαν. Ή τύχη ηδό-
κησε νὰ διαβάσω τὸν λόγον τοῦ νέου ὑπουργοῦ,
δοτις ἀνεβάζει ὁς τὰ ἀστρα τὸ ὄνομά σου,
καὶ, διὰ νὰ σὲ εὐχαριστήσῃ τελείως, κάμνει
λεπτὸν ὑπαινιγμὸν καὶ τοῦ ἴδιου μου δινόματος.
Οσον διὰ τὸ μέλλον, βλέπω πολλὰ πράγματα
καὶ ἵσως σοῦ τὰ γράψω. Ο ἀστινομικὸς ἀλητὴρ
πηγαίνει εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔγω πρέπει μὲ δυσα-
ρέσκειάν μου νὰ σταματήσω. Στείλε μου ἐγκαίρως
τὸ αιγνιάτον ἔως τὰς 18 τοῦ μηνὸς Τούνιου.
Λάβε τὴν καλωσύνην νὰ πληρώσῃς διὰ διεφίλω
εἰς τὸν Ράινερ. Πίστεψέ με δὲν ἥδυνήθην νὰ μῇ
δαπανήσω τὰ περισσεύματα. Τώρα θὰ τὰ οἰκο-
νομήσω. Εἶπε εἰς τὸν Ράινερ, διὰ ἔμεινα πόλιν
καιρόδην εἰς τὴν ἔξοχήν, ὅπου δὲν βλέπω τὸν Μερ-
κάτην λυπημένον ἀπὸ οἰκογενειακὰ συμβάντα.

«Τὸ καλλίτερον πρᾶγμα, ποὺ ἡ ζωὴ δύναται
νὰ μοῦ παρέχῃ, εἶναι τὸ νὰ διαβάζω εἰς τὰς ἐπι-
στολάς σου: εἶμαι καλά. Διαβάζω καὶ ξαναδια-
βάζω αὐτὰς τὰς λέξεις, ἐπὶ τινας ἡμέρας καὶ
υτεροῦ, ἀν καὶ γελῶ μὲ τὸν ἔντολην τοῦ
τὰς διαβάζω: εἶμαι καλά.

«Ολα δσα μοῦ γράφεις, εἶναι καλά. Όμως
ἄν διὰ πόθεσις τοῦ Μακρῆ δὲν εἶναι τελειωμένη,
γράψε μου μὲ ποῖον τρόπον νὰ σοῦ στείλω
ἔξηντα κολλονάτα ἀπὸ τὸ περίσσευμά μου διὰ
νὰ μῇ λειψῆς σὲ νὰ μοῦ στείλῃς τὰ ἔκατὸν διὰ
δύο μῆνας. Καὶ οὕτω κατ' ἔξακολούθησιν κάθε
δύο μῆνας».

Ο ἀγαπητὸς σου ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

«Σοῦ ἔγραφα εἰς μίαν ἐπιστολὴν μου μὲ ποῖον
τρόπον εἶναι δυνατὸν νὰ σοῦ στείλω ἔξηντα
κολλονάτα, καὶ σὺ ἐπὶ δύο μῆνας νὰ ἔξακολούθης
νὰ μοῦ στέλλῃς τὰ ἔκατόν. Καὶ οὕτω πάντοτε
καὶ κάθε δύο μῆνας προκαταβολικῶς. Ήθελα
μάλιστα νὰ σοῦ τὰ στείλω μὲ τὸν Λούντζην,
ἀλλ' αὐτὸς ποὺ ἀργὰ μὲ συνήντησε.

«Σοῦ ἔγραφα ἐπιστολὴν διὰ τὸ παιδιάστικο διά-
βασμα καὶ ξαναδιάβασμα τῶν λέξεων: «Εἶμαι
καλά». Τώρα φρόντιζε νὰ μοῦ τὰς γράφης πάν-
τοτε διὰ νὰ εἰμπορῶ τὴν στιγμὴν ἐκείνην νὰ
αἰσθάνωμαι τὸν ἔντολην μου εὐτυχῆ».

Ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΥ

Αὗται εἶναι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ ποιητοῦ μας
πρὸς τὸν ἀδελφόν του, τὰς δοπίας μὲ τόσην
εὐγένειαν μᾶς παρεχώρησεν διὰ φύλατος μας
κόμης Δημήτριος Λούντζης Σολωμός.

Ο ποιητὴς διὰ τὸν γενναῖος καὶ ἐλεήμων,
δὲ ἀδελφός του, μὴ ἔχων τὰ αἰσθήματα ταῦτα
ποὺ ἀνεπιτυγμένα, πάντοτε τοῦ ἐσύστατην οἰκο-
νομίαν. Ως πρὸς τὸ κρασὶ βερδέαν, ἔγραφεν διὰ
ἀδελφός του διὰ τὸν ἔπειτα πάντοτε ἀπὸ τὴν

καλλιτέραν ποιότητα. Ἐνίστε τὸν παρεκάλει νὰ
μὴ πίνῃ πολὺ κρασὶ καὶ τοῦ ἔγραφεν διὰ καὶ οἱ
φίλοι του διὰ ἔπιναν διότι πολὺ συχνὰ τοῦ ἔξη-
τει ἀποστολὴν ἀπὸ βαρέλας μὲ βερδέαν.

Πολλάκις τοῦ ἔγραφεν διὰ δὲν τοῦ στέλλει στα-
φίδα, διότι τοῦ εἶναι ἀχρηστος. Αν διμως ἥθελε
διὰ τὸν φίλον, τοῦ ἔπειταν ἀπὸ τὴν ἐκλεκτὴν
καζαλίνα, τὴν δοπίαν ἐκράτει πρὸς οἰκιακὴν χρῆ-
σιν. Ο ποιητὴς ἡγάπα ὑπερβολικὰ τὸ παξιμάδια
μὲ σταφίδα ζυμωμένα στὸ σπῆτι. Διό διὰ ἀδελφός
του τακτικὰ τοῦ ἔπειταν ἀρκετὸν ποσὸν ἀπὸ αὐτά.

Ο ἀδελφός του ποὺ εἶναι ἀπόμενος μὲ τὰς
συμβουλάς, τὰς δοπίας τοῦ ἔπειταν ἀπόμενος
τὸν φίλον, τοῦ ἔπειταν ἀπόμενος μὲ τὰς
εὐγένειαν. Διασύγχημα εἶναι, διὰ δοσά-
κις τοῦ ἔπειταν διὰ ποιητὴς ὑπομνήματα ἴδιοχε-
ρως γραμμένα, τοῦ ἔδιδε καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ τὰ
καύσῃ. Καὶ τὰ ἔκαιεν.

Ἐπειδὴ διὰ ἀδελφός του εἶναι πολὺ συνδεδε-
μένος μὲ τὴν ἰστορίαν τῆς Επτανήσου, δημο-
σιεύομεν τὸ ἔγγης ἀπόσπασμα, ἐν μεταφράσει, ἐξ
ἐπιστολῆς τῆς 19 Ιουλίου τοῦ 1849, τὸ δοπίον
ἀφορᾶ τὸν ἔαυτόν του.

Μάθε, λέγει πρὸς τὸν ποιητὴν, μάθε διμως
διὰ δὲν μ' ἀρέσει νὰ παραδίδωμαι εἰς δονειρο-
πολήματα, οὐδὲ ἔχουν δι' ἐμὲ τὰ δημόσια ὑπονο-
γήματα τοιαύτην καὶ τοσάντην ἐπιφροήν διότε
νὰ μὲ ἀποπλανήσουν. Εἶναι τώρα σχεδὸν πέντε
ἔτη, καὶ αὐτὴ διάθεσις παρήγαγεν εἰς ἐμὲ διὰ
πὸν μόνον πικρίας, ἔχθρας παντὸς εἰδόντος καὶ
μίση καὶ καταδρομάς. Επειτα ἀπὸ διὰ αὐτὰ
διάπορεις νὰ εἶναι εὐχαριστημένος; Θὰ μοῦ
εἰπῆς: Διατί δὲν ἀποσύρεσαι εἰς τὴν ἡσυχον
ζωῆν; Διότι τότε γίνομαι τὸ σκοπόσημον δλῶν
ἐκείνων τῶν λυσσασμάτων σκύλων, ἀπὸ τὴν
μαίνων τῶν δοπίων πρέπει νὰ προφυλαχθῶ.

Τὸν ποιητὴν ἐσέβοντο πολὺ δλοι οἱ Ἀγγλοι.
Οι ἀνώτεροι διξιωματικοὶ καὶ διὰ Ἀρμοστής δ
ἴδιος δοσάκις τὸν συνήντων, ἐσταματοῦσαν διὰ
νὰ τὸν χαρετήσουν. Καὶ διὰ Ἀρμοστής, ἐφ' ἀμάξης
εὐρισκόμενος μετὰ τῆς συνοδίας, διέτασσε νὰ
σταματήσῃ διὰ μάξα δρπὸς τὸν χαιρετήσῃ. Επίσης
τὸ ἄνθρος τῆς κερκυραϊκῆς κοινωνίας μεγάλως
τὸν ἐσέβετο, ὡς καὶ διὰ λαός. Γνωρίζων τοῦτο
διὰ ἀδελφός του, ἐνίστε πιεζόμενος τοῦ ἐσύστατην
φίλον ἢ γνωριμον διὰ δρόσφετη, ἀλλ' διὰ ποιητὴς
εὐθύμων, διότι οὐδέποτε ἥθελε νὰ συστήσῃ
ἄνθρωπον. Καὶ δταν ὑπερχεοῦτο νὰ τὸ κάμη,
τὸ ἔκαιεν μὲ στενοχωρίαν.

Ο ποιητὴς δὲν ἥθελε νὰ τοῦ ἐπιβάλλωνται.
Ηθελε νὰ τιμωρῆται διὰ κακία, νὰ εἶναι ἐλευθέρα
ἢ δικαιοσύνη, νὰ μῇ πιέζωνται αἱ ἀρχαὶ διὰ νὰ
κάμουν ἀδικίας νὰ τιμῶνται καὶ νὰ βραβεύωνται
οἱ ἐνάρετοι καὶ οἱ τίμοι. Τοῦτο φαίνεται καὶ
ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ἐπιστολὴ τοῦ ἀδελφοῦ του τῆς 13 Οκτω-
βρίου τοῦ 1856 τοῦ δίδει λογαριασμὸν τῶν

εἰσπραχθέντων καὶ τελειώνει μὲ τὴν εὐχάριστον
εἰδῆσιν διὰ: «τὸ προσεχὲς ἔτος, ἐλπίζω, διὰ
»εἰνεμῆς ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε χρέος καὶ χαίρομαι
»»διλοψύχως, διότι μεγάλη εἶναι ή ἴκανοποίησις

»νὰ μὴ χρεωστῇ κανεὶς εἰς κανένα». Δυστυχῶς
τῆς χαροποιᾶς ταύτης εἰδῆσεως δι ποιητὴς δὲν
εἶδε τὴν πραγματοποίησιν, διότι, ἐπειτα ἀπὸ
τέσσαρας μῆνας ἀπέθανε.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΡΙΚΙ - ΜΠΑΚΑ

Τόνομά του εἶταν Ρίκι, ποὺ διὰ πῆ Δύναμη
μὰ διόσμος τὸν ἔλεγε δι Ρίκι δι Κουτός, δι
δι Ρίκι δι Λαλός — «Ρίκι - Μπάκα» — γιατὶ γεν-

νήθηκε καὶ ἀπόμενε μωρὸ γιὰ πάντα. Γιὰ τὸν
ἴδιο λόγο δὲν τὸν πειράζανε — κι δταν ἀκόμα
ἔβαλε φωτιὰ σ' ἓνα σπίτι ἀκούμπτωντας ἓνα
σπίρτο ἀναμμένο σὲ μιὰ κουνουπιέρα, καὶ χτύ-
πησε ὑπεροφα τὰ παλαμάκια ἀπὸ τὴν χαρά του,

σὰν εἶδε τὴν ἀνολαμπή. Στὰ δεκάχρη του, εἶταν
μεγαλόσωμο, γερὸ παληκάρι μὰ στὸ μναλὸ
ἔμεινε πάντα στὴν εὐτυχισμένη ἡλικία τῶν δύο
χρόνων, κ' ἔτσι ἔπαιξε ἀκόμα μὲ τὰ πολὺ μικρὰ
παιδιά. Τὰ μεγαλήτερα παιδιά τῆς γειτονιᾶς,
ἀπὸ τεσσάρων ὡς ἔφτατὰ χρόνων, δὲν τὸν ἥθελαν
νὰ παιζῆ μαζί τους, γιατὶ δὲν μποροῦσε νὰ
μάθῃ τὰ τραγούδια τους καὶ τὰ παιγνίδια τους.
Τὸ ἀγαπημένο του παιγνιδάκι εἶταν ἓνα σκου-

πόξυλο, ποὺ τὸκανε ψευτάλογο καὶ κάποτε δρες
διλάκαιορες καβιλλίκενε τὸ σκουπόξυλο, ἀπάνω
καὶ κάτω τὸν κατήφορο μπρός στὸ σπίτι μου,
μὲ τρομερὰ χάρακα. Επὶ τέλους διμως ἔγεινε
σκοτούρα μὲ τὴ φασαρία του κ' ἔφτασα στὴν
ἀνάγκη νὰ τοῦ πῶ βροῦ ἀλλοῦ ἀλάνι. Εσκυψε
ὑπάκουοντος τὸ κεφάλι, κ' ὑπεροφα τὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ. «Καὶ ποῦ εἶναι
θαμμένος δι Ρίκι σου;» ρώτησαν οἱ δοῦλοι.

«Εἰναι θαμμένος στὸ νεκροταφεῖο τοῦ Ζεντό-
τζι», τοὺς εἶπε δι γυναίκα. «Κάνε μας τὴν χάρη
νὰ μᾶς δώσῃς λίγη λάσπη ἀπὸ τὸ μνῆμα του»,
τὴν παρακαλέσανε.

«Ετσι πῆγε μαζί τους στὸ ναὸ τοῦ Ζεντότζι,
καὶ τοὺς ἔδειξε τὸ μνῆμα τοῦ Ρίκι καὶ αὐτοὶ
πήρανε λίγη ταφρόλασπη, τυλιγμένη σ' ἓνα φο-
ροσχίκι¹, καὶ φύγανε... Δώσανε στὴ μάννα
τοῦ Ρίκι λίγα χρήματα, — δέκα γέρ.»...

«Μὰ τί τὴν ἥθελαν ἔκείνη τὴ λάσπη;» ρώ-
τησα ἔγω.

«Α!» μοῦ εἶπε δι γέρος, «ξέρετε πῶς δὲν κάνει
νάφρησουν τὸ παιδί νὰ μεγαλώσῃ μ' ἔκεινο
τὸν καρπό του, καὶ αὐτοὶ διάλος τρόπος νὰ
τρέψουνται τὰ ψηλά ταφρόλασπη, τυλιγμένη
εἰδήσιμη, διὰ τὸν ποιητὴς ιστορία τοῦ
γάρ, τοῦ Ρίκι, τοῦ μνήματος του, τοῦ παιδιοῦ της

«Αμα πέθανε δι Ρίκι, δι μάννα του ἔγραψε
τόνομά του «Ρίκι - Μπάκα», στὴν ἀπαλάμη
ταφρόλασπη χρειού του, — βάζοντας τὸ Ρίκι μὲ
τὸ κινέικο ψηφί, καὶ τὸ «Μπάκα» μὲ γράμματα
κάτα. Κ' ἔκανε πολλὲς προσευχὲς γιὰ χάρη του,

¹ Τετράγωνο κομμάτι βαμπακερού δι δλου φασμένου πανού, δι που τυλίγουνται μικρὰ πακέτα.

ΛΕΥΚΑΔΙΟΣ ΧΕΡΝ

φόν Σνάιδερ, τοῦ βυζαντιολόγου Καρόλου Κρούμπαχερ καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος Γεωργίου Καβεράου, ἐνδιετῷριμον δὲ μᾶλλον εἰς τὸ ἔγον τοῦ πρώτου καθ' ὃ μᾶλλον συνθεομένου πρὸς τὴν Γερμανικὴν Σχολήν. Ὁ Σνάϊδερ δὲν συνέγραψεν ὄγκωδη βιβλία, ἀλλὰ μόνον μικρὰς ἀρχαιολογικὰς διατριβάς ἀναφερομένας συνήθως εἰς ἓν μόνον ἀρχαῖον μνημεῖον ἀνευ συστείσεως αὐτοῦ πρὸς μέγα πλῆθος ἀλλων. Ἡ ἐκτενεστέρα συγγραφή αὐτοῦ είνε τὸ πρῶτον ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκδοθὲν ἔγον, ἡτοὶ ἡ διατριβὴ περὶ τῆς γεννήσεως τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν ᾧ δρμάμενος ἐκ τῶν παραστάσεων δύο μεταγενεστέρων ἀναγλύφων κατώρθωσε νὰ ἔξαριθμώσῃ τὴν παράστασιν τῆς γεννήσεως τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἀέτωματι τοῦ Παρθενεῖνος. Πᾶσαι δικαιούμενοι διατριβαὶ αὐτοῦ, καίπερ μικραὶ, διακρίνονται ἐπὶ μεγάλῃ πρωτοτυπίᾳ καὶ βαθείᾳ γνῶσει τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ μάλιστα τῆς μικροτεχνίας. Διὰ τοῦτο τινὲς ἔξι αὐτῶν ἀναφερόμεναι εἰς ἀρχαῖα μνημεῖα γνωστάτα καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐπουδασμένα ἥρκεσαν νὰ μεταβάλωσιν ἀρδην τὰς ἐπιμαρτυρίας περὶ αὐτῶν δοξασίας. Σπουδαιωτάτη ὑπῆρχε προσέτι καὶ ἡ ἔργασία αὐτοῦ περὶ τὴν διάταξιν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς ἐν Βιέννη ἀναπτούματις συλλογῆς μετενεχθεισῶν εἰς τὰ νεόδημα μεγαλοπετρί μουσεῖα. Οἱ κατασκευάσαντες τὰ μουσεῖα ταῦτα ἀρχιτέκτονες δὲν ἐμελέτησαν προηγουμένως δύον ἔπειτε, τὰς ἀρχαιότητας, αἵτινες ἔμελλον νὰ εισαχθῶσιν εἰς αὐτά, οὕτω δὲ οὔτε φωτισμὸς κατάλληλος ὑπάρχει οὔτε αἴθουσαι ενδιαφέστως πρὸς αὐτὰς κατεσκευασμέναι. Ὁ Σνάϊδερ δημιούργος διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ καλαισθησίας καὶ ἐπιμελείας κατώρθωσε νὰ ενδῷ δι' ἔκστασον ἀντικείμενον τὴν προσήκουσαν θέσιν, ὡστε οὐδὲν μουσεῖον ἐν τῷ κόσμῳ είνε κάλλιον διατεταγμένον τοῦ ἐν Βιέννη. Ἐπισῆμος κατώρθωσε νὰ τελειοποιήσῃ καὶ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Ανδστραουκοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Καθιδρύματος, τῶν διποίων αἱ εἰκόνες ἔγιναν ὑπέρφεραι καὶ αὐτῶν τῶν περιφήμων ἡ λιοτυτιῶν τῶν Παιονίων

Περὶ τοῦ Κρουμβάχεος ὁ καί Κάρω εἶπεν ὅτι δέ εἶνε ὄφοδίος νὰ ὡμιλήσῃ, ἔγραψαν δὲ ἥδη περὶ αὐτὸν ἐν Ἀθῆναις ἄλλοι εἰδικώτεροι, ἦτοι οἱ κ. κ. Σ. Λάμπτρος καὶ Θ. Βολίδης. "Ἄλλος" ὅμως τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶνε τοσοῦτον μέγα, ὡςτε καὶ πᾶς μὴ εἰδίκος ἀγύταλαμβάνετο τὴν σπουδαίωτά του ἀυτοῦ. Ο Κρουμβάχεος ὀπεκάλυψε εἰς τὴν Γερμανικὴν ἐπιστήμην δόλωληρον κόσμον ὑπάρχονταν ἀλληλή άντον ὄψιν, ἦτοι τὸν Βυζαντιακὸν Ἑλληνισμὸν, περὶ τοῦ διόπινον οἱ ἐπιστήμονες ἐνεκα ποικίλως ἀποχρωμάτινον καὶ ἐρριζωμένων προκήρυψεν εἰχον δῶς ἐσφραγίδαν δοξασίας. Πρός ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τούτου ἀπηγείτο ὅχι μόνον μεγάλη ἐπιμέλεια, ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ, ἀλλὰ καὶ λίαν δυσερότερος πλούτος καὶ ποικιλία γνώσεων, διότι ὁ πραγματευόμενος περὶ τῆς Βυζαντινῆς φιλολογίας δρεῖται νὰ γνωρίζῃ ὅχι μόνον τὴν ἀρχαίαν, ἔξι ή τρεῖς προέκυψεν ἡ Βυζαντινή, ἀλλὰ προσέτι καὶ τὰς γλώσσας καὶ φιλολογίας πλείστοντας ἐθνῶν, ἦτοι τῶν νέων Ἑλλήνων, Λατίνων, Γερμανῶν, Σλαύων, Ἀράβων, Ἀρμενίων, Τούρκων, Σύρων, Κοπτῶν καὶ ἄλλων. Διὰ τοῦτο εἶνε ὀξιούσιαμαστος ὁ Κρουμβάχεος ὅτι ἀντέσκει πρός τὸ τρομερὸν μέγεθος τῆς ἔργασίας αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ὅτι ἡδυνήθη νὰ δημοσιεύσῃ τὸ μέγα συγγράμμα τῆς Ἰστορίας τῆς Βυζαντίης λογοτεχνίας ἐν ἡλικίᾳ μόλις 34 ἑτῶν. "Ο θάνατος δ' αὐτοῦ θὰ καταλάιπῃ ἀληθῆ μέγα κενόν, διότι πράγματι οὐδεὶς ἄλλος ἔσωσαί λαβει μάτην μάτηνον.

Ο Καβεράους ἐλθόν εἰς τὴν Ἑλλάδα όλην κατόπιν τοῦ νεανικοῦ αὐτοῦ φύλου Γ. Δαιτηρέλδη εἰργάσθη εἰς ἔκπονήσιν ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων παντούν ἀρχαίων μηνύμενων καὶ τὴν διεύθυνσιν ἀνασκαφῶν. Αὗτὸς διηγήθη μετὰ τοῦ Καβράδιος τὴν μεγάλην ἀνασκαφὴν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐδημοσίευσε λεπτομερῆ περιγραφήν καὶ σχεδιαγραφήματα ιδῶν ἐφειτῶν. Ἐσκάτως διηγήθηνε τὰς ἐν Μιλήτῳ καὶ Διδύμοις ἀνασκαφὰς τῆς Γερ- μανικῆς Σχολῆς, ἀπεπεράτωσε δὲ πρὸ τοῦ θανάτου

αντού και τὰ σχέδια τῶν ἀνακτόρων τῆς Περγάμου.
Κατόπιν ὡμήλησεν ὁ κ. Κούρτιος Μιλλεό περὶ τῶν
τελευταίων ἐν Τίρυνθι ἀνασκαφῶν τῆς Γερομανικῆς
Σχολῆς ὅπου τὸν ἔκτελονταν μαζικῶς τὸν φιλαρχαῖον
Ὀλλανδοῦ κ. Γκούκωτ καὶ μελλούσων νά ἔξακολου-
θήσωσι καὶ κατὰ τὸ παρόν ἔτος. Σκοπὸς τῶν ἀνασκα-
φῶν ἦτο ἡ ἔξαριθμωσις τῆς ἴστορίας τῶν ὄχυρωμάτων
καὶ τῶν ἀνακτόρων τῆς Τίρυνθος καὶ ἡ διάκρισις τῶν
παλαιοτέρων μερῶν τῶν ἐρειπίων ἀπὸ τῶν νεωτέρων.
Διὰ διαφρόνων σκαφῶν κατωρθώθη νά βεβαιωθῇ ὅτι
πᾶσα ἡ διὰ δύο πυλῶν κλειομένη ἀνατολικὴ εἰσόδος,
οἱ παρὸς αὐτὴν καὶ οἱ πρός νότον ὑπόγειοι μετὰ φαλι-
δωτῆς δοφῆς θάλαμοι καὶ ἄλλα πρός νότον καὶ ἄλλα
κοῦ μέρη ἔχονται προστεθῆ κατὰ τὴν νεωτέραν μυκη-
τόρων ἀπέριδον, ἐνώ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀνα-
κτόρων ὑπέρχονται ἡδη πρότερον κατεσκευασμένον. Ὑπο-
κάτω τῶν ἐρειπίων τῶν ἀνακτόρων εὑρέθησαν λείψανα
μικρῶν παλαιοτέρων οἰκημάτων σχήματος φοιειδοῦς,
οἷα τὰ ἐν Ὁροχεμενῷ τῆς Βοιωτίας. Ἐν τινι διαμερι-
σματι εὑρέθησαν τεμάχια τροιῶν μεγάλων μετὰ κλει-
στοῦ στομάτου ἀμφορέων, ἐφ' ὃν ὑπάρχουσι γραπτὰ
προϊστορικὰ γράμματα, ἀτινα ἵσως δηλούσι τὸ περιε-
χόμενον τῶν ἀγγείων τούτων. Σπουδαίατα γεγονότα
ἀπεκαλύψθησαν ὅ πλήρης καὶ μετά μεγάλης ὑπομονῆς
γενόμενος ἐπίπονος καθυδιοτός τῶν ἐπιστρώσεων τοῦ
ἐδάφους τῶν δύο μεγάλων τοῦ ἀνακτόρους καὶ τῆς αὐλῆς
αὐτοῦ. Πάντα ταῦτα ἥσαν ἐπεστρωμένα διὰ στερεοῦ

ΜΟΥΣΙΚΗ

«Κρητικοὶ χοροί», Α' πηδητός, Μαλεβυξιώτικος
καὶ Καστρινός, μεταγραφὴ διὰ μανδολίνο ἢ βιολί,
ὑπὸ Γ. I. Χατζῆδάνι.

ΜΕ χαρά μας βλέπομεν, δισ τὰ χρόνια περοῦν, νά ἐκθλοῦται, ὅχι μόνον ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐκτίμησις πρὸς τὰ δημοτικά μας τραγούδια καὶ εἰς κάνε προῦν τῆς δημάρους καὶ ἀγράφους φιλολογίας μας καὶ τέχνης, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλότιμος δόσον καὶ Ἐθνικὴ φροντίς, ὅπως ταῦτα περισσωθῶν.

Καὶ είνε ἀληθὲς ὅτι πολλοὶ φιλοπάτριδες Ἑλλήνες ἐφόρτισαν καὶ συνέλεξαν προύντα τῆς δημάρχους φιλολογίας μας, πλήν, πάντες ἀτελῶς καὶ ἔλλιπτος. Εἰς περιοδικά, ἐφημερίδας καὶ ἔχουσι δημοσιευθῆ πλειστά ὅσα δημοτικά τραγούδια. Ἄλλα μόνον τὸ ποιητικὸν αὐτῶν μέρος. Τὸ μελιφριδικὸν οὐδεὶς ἐπεχείρησε νὰ παρασημάῃ, ἔτος τῶν Νεϊκουντρέ, Περὸν καὶ Παχτίκων, οἵτινες ἐδημοσίευσαν εἰς τόμον τοιαῦτα μετὰ τοῦ μέλους αὐτῶν.

Τὰ δημοτικά μας τρογούνδια δημοσιευόμενα μετά τοῦ μέλους αὐτῶν παρουσιάζονται μὲ τὴν προγραμματικὴν αὐτῶν αίγλην καὶ σπουδαιότητα. Χωρὶς τὴν μελῳδίαν των εἰνεῖς δροφανά. Τοὺς λείπει κάτι, καὶ τὸ κάτι αὐτὸς εἶνε αὐτά τὰ ἔδια. Δι᾽ αὐτὸν καὶ ὁ ποιητής τους, μόνον μὲ τὸν ἥχο τοῦ τραγουδιοῦ μπορεῖ νὰ σᾶς ξαρέησῃ τὸ τραγούνδι ποὺ τοῦ ζητεῖτε.

Εύτυχως τὴν σπουδαίαν αὐτήν ἔλλειψιν εὑρέθησαν οἱ ίκανοι ἔκεινοι, οἱ διόποιοι, σὰν ἄλλες μέλισσες, ἐργάζονται μὲν ἐπιμέλειαν, εἰλικρίνειαν καὶ εύσυνειδησίαν, νά ἀνατηλούσσουν.

Τὸ ὅπε τὸν ἀνωτέρῳ τίτλον πρό τινος κυκλοφορήσαν μουσικῶν τεῦχος ἐκ τεσσάρων μουσικῶν σελίδων, διὰ βιολίου, μᾶς κάμνει γνωστὸν καὶ ἄλλον συλλέξτην καὶ μελετητὴν τῶν δημη. Τραγουδιῶν μὲ τὰς μελῳδίας των, τὸν κ. Γεώργ. I. Χατζηδάκιν από τὸ Ἡράκλειον τῆς Κρήτης. Ὄταν ἀκούσῃ τις τὸ δημοσιεύθεν ἔργον του ἑκτέλουμενον ἐπὶ τοῖς βιολίου, νομίζει ὅτι κελαδεῖ ἢ Κοπιτάνη λίγον τὸν Κοπιτάνην ἔχει.

Ο Κ. Γεώργιον. Ι. Χατζηδάκης, ώς και αἱ δῆμοι τὰς δόπινας γράφει εἰς τὸ τέλος, ώς πρὸς τὸν τοῦτον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἄσματος, μαρτυροῦν, ὅτι εἶνε, ὅχι μόνον δυνατὸς μουσικός, ἀλλὰ καὶ εἰδίκωτάς διὰ τὴν παραπομπὴν τῶν μελωδῶν τοῦ τάτου του

λειτουργίαινον τούς ποιησόντων τούς τοιων τού.
Ἐπίσης ἀπὸ τὸ ὄπισθόγραμμα εἰς τὸ μουσικὸν τεῦ-
χος, μανθάνομεν ὅτι ὁ καὶ Χατζῆδάκις εἴνε συλλέκτης
καὶ κάτοχος πολλῶν δημητρίων. Κορητιῶν τραγουδιῶν. Τὸ
δημοσιευθέν αὐτὸν δεῖχμα τῆς ἐπιτόνων ἀλλὰ πολυτίμου
Ἐμνήκης ἔργασίας τοῦ κ. Χατζῆδάκι, ἐμπινέει τὴν
Ἐμπιστούμην τὴν δοπιάν πρέπει νὰ ἔχῃ τις εἰς τὸ
ἔργον του. Θ. ΚΑ. .

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΙΣ τὴν λαοιστινὴν «Πρωῖαν» δημοσιεύει ὁ κ. Θχ.
ἀνέκδοτον, ὃς λέγει, δημοτικὸν τραγούδι τοῦ Ρήγα
— ἔνα ἀπὸ τὰ τραγούδια «ποὺ Ἰωνοφάζουν ὅλοζών-
τανα τὴν τρομάρα τοῦ ωαγῆ, τὴν λαχτάρα καὶ τὴν
ἔρήμωση καὶ καταστοφὴ ποὺ ἐστιειν αἱ ἐπιδομαὶ
τῶν ἄγριων καὶ πολυναριθμῶν μπουλουκιῶν τῶν Ἀλβα-
νῶν εἰς τὰ χωριά τοῦ Πηλίου», πρὸ τῆς μεγάλης ἐπανα-
στάσεως τοῦ 21. Τὸ τραγούδι αὐτὸ τραγούδιεται καὶ
στήμερον ἀκόμα εἰς τὰ βλαχόφωνα χωρία Ἀβδέλλα
κλπ., ἔχει δὲ ὡς ἔξης:

Ο «ΡΗΓΑΣ

Δέ σοῦ λεγα, βρέ Ρήγα, — δὲν τόκαμες καλά πού σήκωσες, κεφάλι — ἐπάνω στην Τουρκιά.
Μαχιμόυτ πασσός τὸ μάθε — ἀπὸ τὰ Γιάννενα,
στέλλει τοὺς Ἀρβανίτες — στοῦ Βώλου τὰ χωριά.
Πάτ' σαν τῇ Μακρυνίτσα — κὶ τ' δόλια Πορταριά,
πήραν καὶ δυδ κοράσια — ἀπὸ τὴν Πορταριά.
Τῇ μιὰ τὴ λένι Δένη — τὴν ἄλλην Κωστάντινιά,
πεσκέσι νό τὰ πάνε — μέσα στὸ Βασιλιά.
Χαλάλι νά σου γένη μωέσα Μαχιμόυτ πασσά,
ποὺ μοῦ 'στειλες κοράσια — ἀπὸ τὴν Πορταριά.

«—”Εφρυγες με ἐκατὸν χιλιάδας Τέρροεν Τερόπατω!...»
ὑπόκατω, ἔδημοσιεύσαν αἱ «Ἄθηναι» γελοιογραφικὸν
σκίτσο τῆς πρωταγωνιστρίας τῆς βιεννένικης δρεπέ-
τας, ποὺ ἥλθε καὶ δεύτερον χειμῶνα νὰ γοητεύσῃ τοὺς
Ἀθηναίους. Το ἀναδημοσιεύομεν διότι εἶναι ίσως
πιστότερον ἀπὸ τὰς φωτογραφίας τῆς καλλιτεχνιδος,

πον τὴν ἀδικοῦν πολύ. Κ' ἔπειτα, λέγεται ὅτι διὰ τὴν τόσην ἐπιτυχίαν τοῦ σκίτσου ἔνοχον εἶναι τὸ κονδύλι τοῦ ζωγράφου Ροϊλοῦ.

ΕΙΣ τὴν «Ἐστίαν» τῆς 21 Ιανουαρίου δ. κ. Δ. Π. Π. Μεταφράζει ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ Jules Trouat, γραμματέως τοῦ μεγάλου κριτικοῦ Sainte-Beuve, δύον ἐμφανίζεται μία ἄγνωστος ἐλληνική φυσιογνωμία: «ὁ Πανταζίδης, καθηγητής τῶν ἐλληνικῶν τοῦ Γάλλου σοφοῦ, Ἡπειρώτης, διαφωνών τὰς σφαγὰς τῶν Τούρκων, ἐκπαιδευθεὶς ὑπὸ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἀγίου Ὄρους καὶ συμπληρώσας τὰς σπουδάς του εἰς τὴν Νεαπόλιν. Πόσσος ἐτῶν ἦτο, καὶ ὁ ἔδιος δὲν τὸ ἔξερε. Ἁλλέν εἰς τὸ Παρίσιον διὰ νὰ παραβολῇ τὴν ἀρχαὶν Ἐλληνικήν, τὴν δοπίσιν ἐγνώσιε κατὰ βάθος καὶ καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον εἰς τὴν Γαλλίαν. Μὲ αὐτὸν, δὲν εἶχε κανεῖς παρὰ ν' ἀνοίξῃ τὴν βρύσιν γιὰ νὰ κάμψῃ νὰ τρέξουν τὰ Ἐλληνικά του. Ο Sainte-Beuve τὸν ἐπίθεσεν ως προγνωματίνην τού του καὶ ἐδιάβασαν μαζὶ δόλον τὸν «Ομηρον», τὴν Ἀνδρούλιαν καὶ τὸν Θουκυδίδην. Ο Sainte-Beuve ὑπερηγάπτα τὴν Ἐλληνικήν τὴν ἐγνώσιε κατὰ βάθος καὶ ἐθεώρει τὰ ἔργα τοῦ Ομήρου ως τὰ ἀνώτερα ὑπὸ φιλολογικῆν ἐποψιν δῶλων τῶν προϊόντων τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὁραίου ἀνά πάντας τοὺς αἰώνας... Ο καημένος δὲ Πανταζίδης, καὶ καλλίτερα κακδιά τοῦ κόσμου, τύπος Ρωμαΐτης — εἰς τὸν δοπίον δὲν ἔλειπε παρὰ τὸ φέσι — μύτη γαμψή, μουστάκι γριοστοπυμένο καὶ σὰν βούρτσα, ἔτσι τὸν ἀναπολῶ, πεπιδή οὔτε καὶ μοῦ ἀπέμεινε φωτογραφία του. Ἐξοῦσε δόσον πολὺν εἰς τὸν αἰώνα τοῦ Περικλέους, ὧς ἐβίλεπε τὰς Μούσας τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὰς δαιδούς τοῦ Καφε-Σαντάν τῆς ὁδοῦ de la Gaîté, ἦτο δέ, ως πρός αὐτὸν ἡγιμάτης, γεμάτος ἀπὸ φαντασιοπίας, τὰς δοπιάς αιράκως μᾶς ἀνεκοίνουν. Ἡγάγει τὴν σύγχρονον ἐποκήγην». — Ποιος νὰ ἥτο τάχα αὐτὸς δὲ Πανταζίδης; ἐρωτᾷ «Ἐστία».

— Παροισινή *Revue* δημοσιεύει συνέντευξιν μὲ τὸν ἔνδοξον γλύπτην Ροδέν. Θέμα: «τὸ μυστήριον εἰς τὴν τέχνην». — «Ἄν δὲν ὑπῆρχεν ἡ θρησκεία, θάσιοισκόμην εἰς τὴν ὀνάγκην νὰ τὴν ἐφεύρω», εἴπεν δὲν αλλίτεχνης. Και ἀνέπτυξε διὰ μακρῶν τὸ διατί. Ήδού ερικά ώρατα του λόγια:

“Μάς νομίζουν πώς ζούμε μόνον με τάς αισθήσεις ας, δτι μᾶς άρκει δύ κόσμος της έπιφανείας. Μάς λέγουν για παδιά, πον μεθοῦν με γναλιστερά χρώματα και διασκεδάζουν με τάς μορφάς δπως με τις ψυκλές...” Ασχημα μᾶς έννοούν. Αι γραμμαι και οι αιματισμοι δέν είναι για μᾶς παρά τα σημεια των υμένων πραγμάτων. Πέραν άπο τάς έπιφανείας, τά εμματά μας βυθίζονται έως το πνεύμα, και δταν τόπων ήμεις άναπλάτωμεν τάς περιμέτρους, τάς ουτιζόμεν με το πνευματικόν περιεχόμενον πού ται καλύπτονται.

“Ο καλλιτέχνης, δ ἄξιος τοῦ ὀνόματος, ὁφείλει νὰ προάγῃ δὲνην ἀλήθειαν τῆς φύσεως, ὅχι μόνον ἐν ἀλήθειαν τοῦ ἀπέξω, ἀλλὰ καὶ, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐν ἀλήθειαν τοῦ ἀπὸ μέσου. “Οταν ὁ γλυπτῆς πλάτη¹ και ορμὸν ἀνθρώπου, δὲν παριστάνει μόνον τοὺς δῖνας, ἀλλὰ τὴν ζωὴν ποὺ τοὺς ἐμψυχῶνει . . . πλέον ὃ τὴν ζωὴν . . . τὴν δύναμιν ποὺ τοὺς ἐδημιούργησε μετέδωκεν εἰς αὐτοὺς εἴτε τὴν χάριν, εἴτε τὴν ἀγη, εἴτε τὸ ἔρωτικὸν θέληματον, εἴτε τὴν ἀδάμαντον δομήν . . .”

Παντοῦ μέγας καλλιτέχνης ὀπούνε τὸ πνεῦμα λοῦν πρὸς τὸ πνεῦμα του. Ποὺ θὰ εἴρετε ἄνθρωποις περισσότερον θρῆσκον; . . . Τὸ μυστήριον ἀλλως λίναι να ἡ ἀτμοσφαῖρα ποὺ περιλούει τὰ ἄριστα τῶν αὐτῶν τῆς τέχνης. Ἐκφράζουν αὐτά πᾶν ὅ,τι τὸ διαίτιον αἰσθάνεται ἐνώπιον τῆς Φύσεως. Τὴν παριστάν μ' ὅλην τὴν ἐνάργειαν, μ' ὅλην τὴν μεγαλοπρέ-

πειαν ποὺ δύναται γάνακαλήψῃ εἰς αὐτὴν ὃ ἀνθρώπινος ἔγρεφαλος. Ἀλλὰ ἀναγκαστικῶς προσκρόνουν εἰς τὸ ἀρέραντον "Ἄγνωστον ποὺ περισκεπάζει τὴν μιχοτάτην σφαῖραν τὸν Γνωστοῦ. Διότι ἐπὶ τέλους αἰσθανόμενα καὶ ἀντιλαμβανόμενα εἰς τὸν κόσμον μόνον τὴν ἄκραν τῶν πραγμάτων, μὲ τὴν ὅποιαν μᾶς παρουσιάζονται καὶ δύνανται νὰ ἐντυπωθῶνται εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν ψυχὴν μας. Πάντα δῆμως τὰλλα ἔκτεινονται εἰς σκότος ὃ στελέντων. Καὶ πλησίον μας ἀκόμη, χίλια πρόγυμτα μένουν κονφά, διότι δὲν είναι ἀντιληπτά εἰς τὸν δραγμανισμόν μας.»

·Ἐν τούτοις ὁ Ροδέν, μ' ὅλην τὴν πίστιν του εἰς τὸ «μυστήριον» καὶ τὴν ψηφικείαν τῆς τέχνης, ἔδωκε πέμπτος εἰς τὴν συνέντευξίν του μὲ παρήγορα διὰ τοὺς τεχνίτας λόγιοι :

— Πρέπει δύμας νά μη λησμονῶμεν ὅτι πρώτη ἐν-
τολὴ τῆς θρησκείας αὐτῆς διὰ τοὺς λειτουργούς της
εἶναι νά ξέρουν νά πλάθουν καλὰ ἔνα χέρι, ἔνα κορ-
μὸν ἢ ἔνα πόδι !

ΔΙΑ τὰ παιδικά χρόνια τοῦ Λευκαδίου Χέρον, τοῦ Ἀγγολέλληνος συγχραφέως, ποὺ τόσον ποιητικά ὅμιλησε τὰς ἔξιτικας κώδρας, γράφει δὲ Γάλλος μεταφραστής του κ. Μ. Λοξέ τὰ ἔξις ἐνδιαπέροντα.

Ο Δευκάδιος Χέρον ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1850 εἰς τὴν

την οποία την πάτησε, στην οποία κατέθεσε το 1850 εις την Λευκάδα. Ή μητέφα του ήτο νέα Ελλήνις: δι πατέρας του, Charles Bush Hearn, ήτο Ιόλανθός και στρατιώτης ήταν του 7ου συντάγματος του ιαγγλικού πεζιού, το διόπιον ἐστάθμευεν εἰς Μαδρός των Ινδῶν. Όι σύζυγοι δὲν φώνεται ωνά πόλησαν πολὺ ἀγαπημένοι, και πρέπει νὰ πιστεύσωμεν διτὶ ὅ ἔχομός του μικροῦ Λευκαδίουν δὲν ἔγεινε δεκτός μετὰ χρᾶς... Όλιγα γρονία μετά τὴν γέννησίν του, οἱ γονεῖς του διεξέυθησαν, καὶ δι μικροὸς ἐστάπλη εἰς τὴν Δαμβιλῆναν,

πιστός να ήτο ταχα αυτός ὁ Πανταξίδης; ἐρωτᾷ
«Ἐστία».

οιςε στην κλειδωνιά, τὸ προστατευτικὸν φῶν ἔχαντο, καὶ τὰ βῆματα τῆς νταντᾶς μου ἀπεμακρύνοντο . . . Τότε μία ἀγνωμάτική φύση μου μέση σφιγγής. Κάτι τὸ φρικώδες καὶ ὄντον ύθαρτες κ' ἐμεγάλως, λίγο-λίγο, εἰς τὸν σκοτεινόν ἀρέσα... Μού ἔφαντε μάλιστα πῶς τὸ ἀκούον νὰ μεγαλώνῃ. Χωρὶς νὰ θέλω, ἀρχικά τὰ κλάμματα καὶ τὶς φωνές, καὶ ἀν οἱ φωνὲς μου τακτικά μ' ἔκαναν νὰ τιμωροῦμαι, ἔκαμψαν δρμώς καὶ νὰ ξανάρχεται τὸ εὐεργετικὸν φῶν, καὶ αὐτὸν ἀντεστάθμιζε μὲ τὸ παραπάνω τιμωρίαν μου! . . . Γερήγορα τὸ παρετήρησαν, καὶ διαταγή ἐδόθη νὰ μη ἀντησυχῇ πλέον κανεὶς μὲ τὰ ξεφωνητὰ τοῦ Παιδιοῦ . . .»

ΔΙΑ τὸ μυθιστόρημα—τὸ «γαλλικὸν μυθιστόρημα»—
ή «Ἐπιθεώρησις τῶν Δύο Κόσμων» δημοσιεύει ἐνα
χειρόγραφον τοῦ μακαρίτου Σερμπουλιέ, ἀνέκδοτον,
ὅπου εὐόρισκομεν τὴν ἔντις παιανιτόπαιδι.

«Τὸ μυθιστόρημα εἶναι ἐφεύρεσις σχετικῶς νέα. Νὰ ἔξηγον μέθα δῆμως. Εὑρίσκουμεν εἰς ἐμβούνῳ κατάστασιν ὅλας τὰς ποικιλίας τοῦ μυθιστορήματος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν φωμαῖκήν ἀρχαιότητα. Οἱ Ἑλλήνες καὶ οἱ Φωμαῖοι ἐγνώρισαν τὸ ἴστορικὸν μυθιστόρημα, τὸ φιλοσοφικὸν καὶ τὸ θρησκευτικὸν, τὸ ἐρωτικὸν καὶ τὸ περιπτετειῶδες, τὸ δίηγημα, τὸ βουκολικὸν μυθιστόρημα. Ἀλλ᾽ ἡ ἀρχαιότης δὲν ἐγνώρισε τὸ μέγα μυθιστόρημα, δὲν παρήγαγεν ἀριστούργημα εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, τὸ ὅποιον ἔμεινε πάντοτε διὰ τοὺς ἀρχαίους δευτερεῦοντα εἶδος, μικρὸν εἶδος, ἡ κορυφὴ τῆς μικροφιλολογίας.»

ΕΙΣ τὰ «Σημειωματάριά» του, τὰ δόποια ἔξακολουθοῦν δημοσιευμένα, ὁ Βίκτωρ Οὐνγκώ γράφει, μὲ χρονολογίαν 24 Τούλιου 1871:

«Ο ἐφημέριος τοῦ Βιανδὲν εἴπε, χθὲς Κυριακήν,
ἀπὸ τὸν ἄμβωνα :

«—Ο διάβολος είχεν ἔως τώρα ἐπὶ τῆς γῆς τρεῖς θρησκείας ιδιαίς του: τοὺς Λουθηριστάς, τοὺς Καλβινιστάς καὶ τοὺς Ιανσενιστάς. Τώρα ἔχει καὶ τετάρτην; τοὺς Οὐγκωνιστάς.»

«Οὐ ἐφημέριος αὐτὸς — προσθέτει δὲ ἐκδικητικὸς ποιητής — εἶναι ἔνας καλοκάγαθος γέρων ποὺ ἔχει τὴν μόνην κήπη ποὺ ίνπάριει εἰς τὸ Βιανδέν. Βγαίνει στοὺς δρόμους μάζι της. Είναι ἀχώριοις: πάτε ή κήπαν ἀκολουθεῖ τὸν ἐφημέριον, πάτε δὲ ἐφημέριος τὴν κήπαν.»

γονεῖς καὶ φίλους, πορεούντες οὐαί να γεινή ο θελ-
καλύπτος μυθολόγος, δι μεγαλοφυής συγγραφεὺς ποὺ
ἔγεινεν ἀργότερα...

«Κατά τὸ 1898, τὸ γελοιογραφικὸν *Le Rire* ἐδημοσίευσεν ἔνα πετεινὸν ποὺ λαλεῖ τὴν στιγμὴν τῆς ἀνατολοδύνης τοῦ ἥλιου. Καὶ ὑπὸ τὴν εἰκόναν ἔγραφετο: «*Ματαιωδεῖτα*. — "Ἄγ δὲν ἐλαλοῦσα ἐγώ τοι πωρί, νὰ δούμε ἂν θὰ ἔβγανες ὁ ἥλιος!"...» Τὸ σχέδιον ἦτο ἔγχον τοῦ Rouibille, τοῦ ἐκπληκτικοῦ καὶ γονίμιου σατυριστοῦ. Ἡ *Ἀστραριή* (παροισηνὴ ἐφημερίς) ἀναδημοσιεύουσα τὰ λόγια καὶ τὴν εἰκόναν, πανινίσσεται ὅτι ὅλος ὁ μῦθος τοῦ Σαντεκλέρ είναι αὐτοῦ μέσα, καὶ δοσὶ γνωρίζουν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος δὲν θὰ ἔχουν ἀντιλογίαν.»

Ο μυθιστοριογράφος Ἐδουνάρδος Ρόδος ἀπέθανεν ἔξα-
φρα πρὸ δὲ δύνιγων ἡμερῶν. Ἡτο νέος ἀκόμη, 53
ἔτῶν, δὲ Ἐλβετός αὐτὸς ποὺ ἐπλούτισε τὴν σύγχρονον
γαλλικὴν φιλολογίαν μὲν σημαντικά ἔχα γετεῆς ψυχο-
λογίας, — ἀδέσποτα αἰδερφών ἐρώτων μεσά εἰς τὴν Σα-
χάραν τῶν κιτείνων βιβλίων ποὺ ἀποτείνοντα περισ-
στερον εἰς τὰς αἰσθήσεις παρὰ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ
ἄναγγνωστου. Τό πρῶτα του μυθιστορήματα είχαν ἐτη-
ρεασθῆ ἀπὸ τάσεις ναυτουραλιστικάς: ἀλλὰ κατόπιν
εὑδῆκαν τὸν ἀλληλινόν του δόδιμον, καὶ ἦρχισεν νὰ ἔρευνῃ
τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνδρωπίνης, ζωῆς. Ἡ γνῶσις τοῦ
Καλοῦ καὶ τοῦ Κακοῦ εἶναι ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρω-
πον. Πόθεν δύως πηγάζει; πῶς σχηματίζεται; Ἄξεῖται
δὸν κόπον νὰ ξῶμεν τὴν ζωὴν μας αὐτήν, που μᾶς
τὴν ἐπιβάλλουν οἱ φυσικοὶ νόμοι; Ὁφείλομεν, καὶ
επειχρό τίνος βαθμοῦ, νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὸ ἐντικτον
τοῦ μᾶς πρασσόντει εἰς ἀναζήτησαν τῆς εὐτυχίας; —
Τὸ προβλήματα αὐτὰ πάντοτε ἀπησχόλουν τὸν Ρόδο
καὶ ὡς κριτικὸς καὶ ὡς μυθιστοριογράφος, ἔμεινε πρὸ
αντὸς ἡ θητικολόγος φιλόσοφος.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

‘Η «Λήγυνθος» — τὰ ποιήματα τοῦ Πέτρου Ζητουνιάτη, ποὺ τόσουν πρόσωρα ἀπέθανε, τυπώνονται εἰς τόμον. Τὸ βιβλίον θὰ είναι ἔτοιμον ἐντὸς τοῦ πρώτου δεκαπεντημηδόνου τοῦ Φεβρουαρίου^{καὶ} θὰ τιμάται φρ. 3 προπληρωτέα. Διεύθυνσις: Καν Εὐσταθίαν Δ. Ζητουνιάτη, πλατεῖα Κυριακοῦ, Ἀθῆνας.

"Οσα ἐγράφαμεν διὰ τὸν διαγωνισμὸν πον ἐπροκή-
ρυξεν ἡ «Θεσσαλία» τοῦ Βόλου, ἔδωκαν ἀφροδιμὴν εἰς
μίαν εὐχάριστον δήλωσιν τῆς καλῆς ἐφημερίδος: διτὶ¹
πράγματι ἔνας ἀπὸ τοὺς συντάκτας της ἐγράψεν ὅτι ἡ
γλώσσα τοῦ δηγήματος θά είναι ἡ ὑπὸ τῶν ἐφη-
μερίδων γραπτομένη², ἀλλ᾽ αὐτὸς εἶναι μόνον ίδική του

